

Tomasz PudłockiORCID [0000-0001-7527-0919](https://orcid.org/0000-0001-7527-0919)Instytut Historii UJ, Pracownia Historii Kultury, Nauki
i Edukacji Historycznej (Kraków, Polska)tomaszpudlocki@hoga.pl

Polsko-amerykańskie ślady współpracy. Korespondencja Eileen i Floriana Znanieckich w zbiorach archiwalnych Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku, część 1.

Abstrakt

Artykuł przedstawia część pierwszą korespondencji Eileen i Floriana Znanieckich, znajdujące się w Archiwum Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku. Pokazuje ona wiele nieznanymi wątków z życia Znanieckich, a zwłaszcza Floriana – jednego z najsłynniejszych polskich socjologów, profesora Uniwersytetu Poznańskiego, który wiele lat pracował w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

INFORMACJA O PUBLIKACJI		e-ISSN 2543-702X ISSN 2451-3202		 BRYLANTOWY MODEL OTWARTEGO DOSTĘPU
CYTOWANIE Pudłocki, Tomasz 2020: Polsko-amerykańskie ślady współpracy. Nieznana nowojorska korespondencja Eileen i Floriana Znanieckich, część 1. <i>Studia Historiae Scientiarum</i> 19, ss. 443–488. DOI: 10.4467/2543702XSHS.20.014.12570 .				
OTRZYMANO: 10.02.2020 ZAAKCEPTOWANO: 22.08.2020 OPUBLIKOWANO ONLINE: 30.09.2020		POLITYKA ARCHIWIZOWANIA Green SHERPA / RoMEO Colour	LICENCJA 	
WWW		https://ojs.ejournals.eu/SHS/ ; http://pau.krakow.pl/Studia-Historiae-Scientiarum/archiwum		

Prezentowana edycja obejmuje listy ze Stefanem Piotrem Mierzwą, który w języku angielskim używał nazwiska Stephen Peter Mizwa, oraz z Edith Brahmall Cullis-Williams.

Mierzwa był założycielem Fundacji Kościuszkowskiej, długoletnim dyrektorem wykonawczym fundacji, a w końcu jej prezesem. Dzięki swojej działalności na rzecz kulturalnego i naukowego zbliżenia Polski i Ameryki stał się jedną z najbardziej rozpoznawalnych postaci w życiu Polonii amerykańskiej w XX w.

Cullis-Williams była założycielką i prezeską Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych i Literatury w Nowym Jorku i znaną w środowisku amerykańskim polonofilką.

W zasobach archiwalnych Fundacji Kościuszkowskiej przetrwały kopie listów Mierzwy pisanych do Znanieckich.

Kopie listów Cullis-Williams nie zachowały się w tej kolekcji, ale choćby te, wysłane do niej przez Eileen, prezentowane w niniejszej edycji, doskonale uzupełniają obraz amerykańskich relacji i powiązań towarzyskich małżeństwa Znanieckich, jakie wyłania się z innych źródeł.

Chronologicznie listy obejmują okres 1923–1940 i pokazują początki współpracy Znanieckiego z Fundacją Kościuszkowską, wnoszą trochę nowego światła do obecności Znanieckiego w Nowym Jorku w latach 1931–1933 oraz do pierwszych miesięcy pobytu poznańskiego socjologa w Stanach Zjednoczonych Ameryki w 1940 r.

Słowa kluczowe: *Eileen Markley Znaniecka, Florian Znaniecki, Stefan (Szczępan) Mierzwa (Stephen P. Mizwa), Edith Brahmall Cullis-Williams, Fundacja Kościuszkowska, Uniwersytet Poznański, II wojna światowa*

Polish-American traces of cooperation. The correspondence of Eileen and Florian Znaniecki in the archival collections of the Kościuszko Foundation in New York, part 1

Abstract

The article presents the first part of the correspondence of Eileen and Florian Znaniecki, which is located in the Archives of the Kosciuszko Foundation in New York. It shows many

unknown threads from the life of Znaniecki family, especially Florian – one of the most outstanding Polish sociologist, a professor at the University of Poznań, who worked for many years in the United States of America.

The presented edition includes letters with Stefan Piotr Mierzwa, who used the name Stephen Peter Mizwa in English, and Edith Brahmall Cullis-Williams.

Mierzwa was the founder of the Kościuszko Foundation, a long-term executive director of the foundation, and finally its president. Thanks to his activities for the cultural and scientific rapprochement between Poland and America, he became, if not one of the most important figures in the life of American Polonia in the twentieth century, so certainly among the New York State Poles.

Cullis-Williams was the founder and president of the Polish Institute of Arts and Literature in New York City and a well known American polonophile in the American environment.

The archives of the Kościuszko Foundation have survived copies of Mierza's letters written to Znaniecki.

Copies of Cullis-Williams letters have not been preserved in this collection, but even those sent to her by Eileen, presented in this edition, perfectly complement the picture of American relationships and social relations of the Znaniecki marriage emerging from other sources.

Chronologically, the letters cover the period 1923–1940 and show the beginnings of Znaniecki's cooperation with the Kosciuszko Foundation. What is more, the collection brings a little new light to Znaniecki's presence in New York in 1931–1933 and the first months of the Poznań sociologist's stay in the United States of America in 1940.

Keywords: *Eileen Markey Znaniecka, Florian Znaniecki, Stefan (Szczępan) Mierzwa (Stephen P. Mizwa), Edith Brahmall Cullis-Williams, Kościuszko Foundation, Poznań University, World War II*

1. Wstęp

Czy po pracach Zygmunta Dulczewskiego można coś nowego napisać na temat biografii Floriana Znanieckiego (Dulczewski 1982; 1984; 2000)? Wydaje się, że poznański uczony tak dużo zrobił dla uratowania i przekazania następnym pokoleniom spuścizny swojego mistrza, że wszelkie nowe tropy niewiele wniosą do poznania życia, myśli

i środowiska, w którym funkcjonował współtwórca metody autobiograficznej w socjologii. A jednak wciąż uczeni natrafiają na nieznane ślady współpracy intelektualnej polsko-amerykańskiej, w tym działalności Znanieckiego, czego dowodem jest niniejszy artykuł. Stanowi on jednak jedynie drobne uzupełnienie do bogatego dziedzictwa epistolograficznego, które pozostawili po sobie małżeństwo Eileen i Florian Znanieccy. Już uprzednio bowiem dostrzeżono wartość listów, pisanych przez nich, a także fakt ogromnego wpływu Eileen na karierę męża (Dulczewski 1977)¹. Niniejsza edycja pozwala dostrzec te wątki, które może nie do końca wybrzmiały we wcześniejszych publikacjach, a kładą nowe światło na działalności obojga małżonków. Do nich należą przede wszystkim kontakty małżonków ze środowiskiem uczonych, intelektualistów i ludzi kultury Nowego Jorku w latach 30. i 40. XX w. oraz relacje, jakie łączyły ich z Fundacją Kościuszkowską oraz światem nowojorskiej Polonii.

2. Adresaci i nadawcy korespondencji

Florian Znaniecki (1882–1958) to jeden z najbardziej znanych polskich socjologów. Jego dorobek obejmuje wiele publikacji specjalistycznych, w tym liczne prace w języku angielskim. Po studiach w Szwajcarii i we Francji oraz doktoracie otrzymanym na Uniwersytecie Jagiellońskim, osiadł w Warszawie (1910–1914). Do sztandarowych pozycji Znanieckiego zaliczane jest pięciotomowe dzieło *The Polish Peasant in Europe and America* (Boston: Richard G. Badger, The Gorham Press, 1918–1920), ogłoszone przez niego wraz z socjologiem chicagowskim Williamem I. Thomasem (1863–1947). Obaj w pracy, która stała się jedną z klasycznych lektur socjologicznych, wysunęli postulat rozpatrywania zjawisk społecznych jako aktualnego lub potencjalnego przedmiotu czyichś czynności. Zgodnie z zaproponowanym wnioskiem socjolog powinien patrzeć na rzeczywistość „oczyma jej uczestników” (podejście subiektywne), nie zaś „absolutnego obserwatora” (podejście obiektywne). Analizując życie polskich emigrantów, Znaniecki jako jeden z pierwszych socjologów zastosował metodę badania dokumentów osobistych,

---

¹ Listy Znanieckiego są mocno rozproszone w różnych wydaniach – zob. ich zestawienie z powołaniem na zbiory archiwalne w: Dulczewski 1984, s. 418. Jedną z nowszych edycji jest praca – Winclawski 2011.

takich jak autobiografie, listy czy pamiętniki (Kwilecki, 1975). Związki uczonego z University of Chicago w czasie I wojny światowej, a następnie – już jako profesora Uniwersytetu Poznańskiego (od 1920 r.), w latach 30. XX w. z Columbia University w Nowym Jorku, potwierdziły jego międzynarodową pozycję w nauce. Gdy w 1939 r. przebywał na wykładach gościnnych w Nowym Jorku, wybuchła II wojna światowa. Do Polski nie miał możliwości dopłynąć i statkiem ze Szkocji powrócił do Stanów Zjednoczonych, gdzie pozostał do końca życia. Z dn. 1 II 1940 r. został wykładowcą w University of Illinois w Urbana-Champaign (Dulczewski 1984; 2000). W tym czasie dołączyły do niego, przybyłe z okupowanego kraju, żona Eileen Markley (1886–1976) oraz córka Helena (Znanińska-Lopata, 1925–2003). Znanińskie, pozostając w Polsce latem 1939 r., trafiły do obozu przesiedleńczego przy ul. Głównej w Poznaniu (Rutkowska 2002). Dzięki fortelowi Eileen udało się doprowadzić do ich uwolnienia i w końcu do przyjazdu do USA, gdzie cała rodzina przyjęła amerykańskie obywatelstwo (Dulczewski 1977). Echa tych wydarzeń także pobrzmiwają w przytoczonej korespondencji. Trudno pomijać zatem dokumenty osobiste przy rekonstrukcji życiorysu uczonego, który sam był jednym z największych zwolenników ich wykorzystywania w badaniach naukowych.

Prezentowana w tej edycji korespondencja, znajdująca się w Archiwum Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku, nie była – jak dotąd – przedmiotem szerszego zainteresowania ze strony badaczy. Myślę, że niesłusznie. Pokazuje ona bowiem wiele nieznanych wątków z życia nie tylko Znanińskich, m.in. ich relacje ze Stefanem Piotrem Mierzwą (wersja zangielszczona – Stephen P. Mizwa, 1892–1971) oraz Edith Brahmhall Cullis-Williams (1875–1955). Mierzwa był założycielem Fundacji Kościuszkowskiej, długoletnim dyrektorem wykonawczym fundacji, a w końcu jej prezesem – dzięki swojej działalności na rzecz kulturalnego i naukowego zbliżenia Polski i Ameryki stał się jedną ze znaczniejszych postaci w życiu Polonii amerykańskiej w XX w. Cullis-Williams, założycielka i prezeska Polskiego Instytutu Sztuk Pięknych i Literatury w Nowym Jorku, nigdy nie osiągnęła rozmachu organizacyjnego i wpływów Mierzwy, była jednak bezsprzecznie w latach 30. i 40. XX w. jedną z pierwszoplanowych animatorek kultury polskiej w Nowym Jorku (zob. szerzej: S.P. Mizwa, 1970; Pudłocki, 2019). Zatem adresatami listów Znanińskich są dwie postacie, które odegrały istotną rolę w życiu Polonii nowojorskiej I połowy XX w. W bogatych zasobach archiwalnych

Fundacji Kościuszkowskiej przetrwały kopie listów Mierzwy pisanych do Znanieckich, dzięki czemu czytelnik po latach może śledzić wymianę myśli między piszącymi. Kopie listów Cullis-Williams nie zachowały się w tej kolekcji, ale choćby te, wysłane do niej przez Eileen, prezentowane w niniejszej edycji, doskonale uzupełniają obraz relacji Znanieckich z intelektualistami amerykańskimi, jakie wylaniają się z innych źródeł.

3. Znanieccy w świetle korespondencji nowojorskiej

O znaczeniu spuścizny epistolograficznej, zgromadzonej w zasobach Fundacji Kościuszkowskiej, pisałem już niejednokrotnie (zob. Pudłocki 2013a; 2013b; 2014; 2015a; 2015b; 2018a), zwracając uwagę na jej bogactwo i przydatność w badaniach nad historią nauki polskiej oraz kontaktów naukowo-kulturalnych Polski ze światem anglosaskim. Nie inaczej należy popatrzeć na korespondencję Znanieckich, zgromadzoną w ramach spuścizny S. Mierzwy i E.B. Cullis-Williams. Porusza ona bowiem kilka interesujących wątków, do tej pory chyba nie do końca wyluskanych przez biografów Znanieckiego lub zupełnie pominiętych – jak związki z Fundacją Kościuszkowską i pierwotne zaangażowanie w promowanie wymiany intelektualnej pomiędzy Polską a Stanami Zjednoczonymi.

Z lektury korespondencji pomiędzy Znanieckim a Mierzwą wylania się obraz osób (Mierzwa tyle co zrezygnował z posady wykładowcy ekonomii w Drake University w Des Moines w stanie Iowa), próbujących wykorzystać swoje zakorzenienie w dwóch światach (polskim i amerykańskim) i dążących do stworzenia stałego, instytucjonalnego programu wymiany pomiędzy profesorami i studentami z Polski i z USA. Zwrócił na to uwagę przed laty Kazimierz Dopierała, choć szkoda, że ten wątek z życia Flariana Znanieckiego nie został podjęty przez jego biografów (Dopierała 1992, ss. 19–20). A przecież poznański socjolog, piszący do Mierzwy na prośbę rektora Uniwersytetu Poznańskiego Heliodora Święcickiego, nie tylko starał się przedstawić środowisko kolegów-uczonych, władających językiem angielskim, którzy mogliby w przyszłości uczestniczyć w wymianie kadry, ale i sam wyraził chęć powrotu do Stanów (gdzie przebywał w latach 1914–1919). Tę ostatnią wiadomość w pierwszych miesiącach formowania się późniejszej Fundacji Kościuszkowskiej S. Mierzwa wykorzystywał w korespondencji z uczelniami amerykańskimi. Mierzwa w tym okresie miał dość

mgliste pojęcie o relacjach naukowych w Polsce i dopiero szukał kontaktów, prosząc o wsparcie idei wymiany stypendialnej rektorów polskich uczonych (Pudlocki 2013b, 165). Najlepiej o tym świadczy *passus*, w którym przyznaje, że był zaskoczony listem Znanieckiego z Poznania, gdyż sądził, że ten nadal wykłada w Uniwersytecie Chicagowskim. To, że Mierzwa postanowił wykorzystać gotowość F. Znanieckiego do powrotu do USA, wydaje się zrozumiałe. Poznański socjolog był jednym z nielicznych polskich uczonych znanych w amerykańskim świecie nauki i mógł stanowić flagową postać nowej instytucji, jaką miała być fundacja (Dopierała 1992, s. 25). I chociaż ostatecznie Mierzwa postanowił działalność w Polsce oprzeć na osobie krakowskiego anglisty Romana Dyboskiego, pierwszego przedstawiciela Fundacji w Polsce i równocześnie pierwszego wymiennego² profesora Polaka w USA³, który przyjechał pod auspicjami Fundacji, to kontakty ze Znanieckim bynajmniej nie osłabły. W 1930 r., w okresie pobytu Stefana Mierzwy w Polsce, Florian Znaniecki, obok Romana Dyboskiego, Andrzeja Tretiaka z Uniwersytetu Warszawskiego oraz Ludwika Ehrlicha z Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, został jednym z reprezentantów Fundacji (Dopierała, s. 63).

Wątek pobytu Znanieckiego z rodziną w Nowym Jorku w charakterze *visiting professor* w Columbia University w latach 1931–1933 jest znany w literaturze, ale wymaga dalszych pogłębionych badań (zob. Dulczewski 1984, ss. 226–228; Abel 1996, ss. 32–77). Wynika to choćby z faktu, że uczelnia ta była jednym z centrów promowania kultury polskiej, dzięki działalności i publikacjom takich uczonych jak: Artur P. Coleman, Paul Monroe, Clarence Manning czy poznański uczeń F. Znanieckiego – Teodor Abel. Do tej pory skupiano się jedynie na środowisku socjologów, tymczasem – jak wynika choćby z przytoczonej korespondencji – F. Znaniecki utrzymywał szersze kontakty, daleko poza tym kręgiem (Abel, 1996). Z listów wysłanych przez Eileen Znaniecką do Ellis Brahma Cullis (późniejszej Williams) wynika, że Znanieccy obracali się

---

² Fundacja Kościuszkowska starała się trzymać zasady, by co roku do Polski przyjeżdżał uczony amerykański, a do Stanów Zjednoczonych Ameryki – polski, na zasadzie wymienności (stąd używano pojęcia „profesor wymienny”). W praktyce wychodziło jednak, że częściej na badaniach naukowych lub/i wykładach przybywali Amerykanie niż Polacy.

³ Piszę o tym szerzej w tekście: Pudlocki 2015, ss. 243–264.

też w kręgu polskiej i filopolskiej inteligencji Nowego Jorku, związanej z prowadzonym przez Cullis Polskim Instytutem Sztuk Pięknych i Literatury, a działającym przy Roerich Museum. Tworzyli ją profesowie wyższych uczelni, malarze, śpiewacy i instrumentalisci, mający już wyrobioną renomę na Wschodnim Wybrzeżu, czy też dopiero przebijający się ze swoją sztuką. To właśnie w restauracji muzealnej, po odczycie w Instytucie 18 V 1933 r., odbyło się pożegnanie Znanickiego ze „śmietanką intelektualno-artystyczno-towarzystwą” Nowego Jorku – wybór miejsca nie był na pewno przypadkowy (*Nowy Świat* 1933(139), s. 5; Pudłocki 2019).

Wojenne i powojenne relacje Znanickiego z Fundacją Kościuszkowską, a zwłaszcza jego zaangażowanie na rzecz pomocy polskim profesorom w okupowanej w czasie II wojny światowej Polsce – były, jak się zdaje, ledwie wzmiankowane (Dopierała 1983). O ile podkreślano rolę i zaangażowanie jego żony, tak Znanicki w pracach traktujących o jego ostatnich latach pobytu w USA jawi się głównie jako socjolog i wykładowca akademicki. Tymczasem oboje Znaniccy, i – jak wynika m.in. z przytoczonej korespondencji – również ich córka Helena, wspierali nie tylko finansowo akcję pomocy materialnej dla kolegów w Polsce, ale i czynili starania, by informować jak najbardziej rzetelnie społeczeństwo amerykańskie, co się dzieje z Polakami na terenach okupowanych przez III Rzeszę i Związek Radziecki. Z przyczyn oczywistych, ich uwaga skupiona była w pierwszej kolejności na środowisku poznańskim, a potem na reszcie kraju. Pomoc w postaci wysyłki pieniędzy do Polski za pośrednictwem Fundacji Kościuszkowskiej, czy pozyskiwania miejsc pracy dla kolegów, których udało się ściągnąć z Europy, to jeden ze stałych motywów wojennej korespondencji obojga małżonków z Mierzwą (Dulczewski 1977; Dopierała 1983). Do tego dochodzi weryfikacja posiadanych informacji na temat znajomych, bliskich, przyjaciół i współpracowników. Brak informacji lub ich połowiczność były „chlebem powszednim” owych dni i niejednokrotnie powodowały u uratowanych poczucie winy, depresję czy wręcz oskarżanie się, że im się udało uciec z okupowanego kraju, a nie innym. Ludzie starali się zatem pozyskiwać informacje rozmaitymi drogami i sposobami oraz dzielić się tym, co sami zdobyli. Cała procedura była niezmiernie ważna z psychologicznego punktu widzenia (Grzybowski, Tebinka, 2018). Znaniccy nie byli tutaj wyjątkiem – i Mierzwa wrócił z Polski z wakacji pod koniec sierpnia 1939 r., czyli dosłownie w ostatniej chwili przed

wybuchem wojny, bezskutecznie namawiając Romana Dyboskiego, by ten wypłynął z nim z portu w Gdyni. Małżonkowie, w przeciwieństwie do dyrektora wykonawczego Fundacji Kościuszkowskiej, byli przymusowymi emigrantami, którzy mieli dużo szczęścia – udało im się niemal od razu umocować w USA i zdobyć stałe źródło dochodów, dzięki efektom wcześniejszej pracy, ale i koneksjom obojga (bo nie tylko Floriana). Znaniecki nie doświadczył grozy okupacji, ale jego żona i córka tak – pobyt w obozie i pierwsze miesiące rządów hitlerowskich Niemiec były doświadczeniem, które dało obu siłę do walki o sprawę polską w Stanach Zjednoczonych Ameryki.

Listy zachowały się w archiwum Fundacji Kościuszkowskiej, w zespole *The Miśwa's Papers*, sygnatura KF I.43 Correspondence, Florian Znaniecki, 1923 oraz KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942 (powinna być zatytułowana Florian i Eileen Znanieccy, obejmuje bowiem listy nie tylko od profesora, ale i jego żony), a także dwie jednostki z KF XXXVIII.3 Edith B. Cullis correspondence – letters by Caroline D. Ely, Roman Dyboski, Maria Frankowska, Monica Garnder, Eric P. Kelly, P. Super, E. Znaniecka and others, 1919–1951. Przytoczone zostały w porządku chronologicznym z zachowanymi kopiami odpowiedzi wysyłanymi do E. i F. Znanieckich przez Stefana Mierzwę. W części pierwszej publikacji zdecydowałem się zaprezentować 19 listów, chronologicznie obejmujących okres od 1923 do 1940 r.; w drugiej przytoczone zostaną kolejne – obejmujące ciąg dalszy miesięcy wojennych i czasy powojenne. Podział wynika nie tylko z obszerności materiału, ale i nowych wątków, które pojawiają się od połowy roku 1940 w spuście epistolograficznej. Obejmują one szerzej problem pomocy polskim profesorom, przybywającym do Stanów Zjednoczonych Ameryki, ich adaptacji do nowych warunków życia, a także spostrzeżenia F. Znanieckiego z pracy zawodowej. Uczony z biegiem lat zaczął zdawać sobie sprawę z tego, że tym razem jego życie w Nowym Świecie nie będzie miało wymiaru tymczasowości, ale przypadnie mu pozostać w USA już do końca swoich dni. Stąd jego spostrzeżenia dotyczą aspektów typowych dla człowieka „zakotwiczonego” w środowisku: kwestii organizacji nauki, publikowania wyników badań, relacji interpersonalnych itd.

Stan zachowania zbiorów jest dobry. Ze względu na to, że zbiory przez ostatnie dziesięciolecia były udostępniane nielicznym badaczom, ale bez nadzoru archiwalnego, w ich układzie nastąpił bałagan, a część

materiałów zaginęła⁴. Trudno mi zatem odpowiedzieć na pytanie, czy przytoczona korespondencja obejmuje komplet archiwaliów, odnoszących się do małżeństwa Znienieckich, które znajdowały i znajdują się w zbiorach Fundacji Kościuszkowskiej.

Listy zdecydowano się przytoczyć w oryginalnym brzmieniu (bez tłumaczenia), pomimo iż aż 15 z nich jest w języku angielskim, a tylko 4 w języku polskim (choć te są zdecydowanie obszerniejsze). W edycji gdzieniegdzie uwspółcześniono pisownię⁵ i ujednolicono zapisy nazw polskojęzycznych, uwzględniając polskie znaki diakrytyczne (w poszczególnych listach, czy nawet akapitach, są one przeróżnie podane – dotyczy to zarówno listów pisanych w języku polskim, jak i w angielskim). W miarę możliwości starano się w przypisach wyjaśnić te informacje, które mogą wydać się niejasne i wymagają komentarza, ułatwiającego ich właściwe odczytanie. Pominęto zaś te z uwag, które w sposób sztuczny poszerzałyby konteksty i nie odnoszą się bezpośrednio do opisywanych wydarzeń.

Aneks

1. List Floriana Znanieckiego do Stefana Mierzwę, napisany odręcznie.

Poznań, 16 lipca 1923

Szanowny Panie Kolego

Rektor Uniwersytetu Poznańskiego⁶ nadesłał mi właśnie kopię listu Szanownego Pana z d[n]. 19 ub.m. w sprawie wymiany studentów i profesorów pomiędzy Ameryką a Polską⁷. Ponieważ sam od czasu powrotu z Ameryki, tj. od trzech z górą lat, pracuję niezbyt skutecznie nad

---

⁴ Autor artykułu miał okazję przekonać się o tym, porównując zdjęcia materiałów archiwalnych z poszczególnych teczek i pudeł, wykonane przez niego w latach 2011 i 2012 z tymi, które wykonał w latach 2018 i 2019, poszerzając kwerendę w zbiorach Fundacji Kościuszkowskiej.

⁵ Stąd współczesna pisownia imienia Florian, a nie Floryan lub socjologia, a nie socyologia.

⁶ Był nim wówczas Heliodor Świącicki (1854–1923) – sprawujący tę funkcję od powołania wszechnicy poznańskiej w 1919 r., z zawodu lekarz ginekolog. Zob. Musielak 2013.

⁷ Kopia listu wysłana przez Mierzwę, zob. KF, the Mizwa's Papers, KF I.27 Correspondence with Rectors of Polish Universities, 1923–1924.

nawiązaniem ściślejszych stosunków naukowych pomiędzy tymi krajami, więc plany Szanownego Pana Kolegi niezmiernie mnie ucieszyły. W czasie bytności Dra MacCracena⁸ w Poznaniu omawialiśmy te kwestie szczegółowo, i miałem wrażenie, że sprawa jest na dobrej drodze; tymczasem obecnie zdaje się, że inicjatywa Institute of International Education na razie przynajmniej nie przyniosła spodziewanych skutków, a nawet, jak słyszałem, prof. Siedlecki⁹ ostatecznie do Vassar College nie pojedzie; nie ręczę zresztą za tę wiadomość. Tym cenniejszą więc jest inicjatywa Szanownego Pana Kolegi.

Co się tyczy przede wszystkim wymiany studentów, niezaprzeczenie na każdym z naszych uniwersytetów znajdują się tacy, dla których pobyt w Ameryce będzie nadzwyczaj korzystnym. Polska nie dość jeszcze zdaje sobie sprawę z wartości naukowych, jakie dziś Ameryka reprezentuje, zwłaszcza w dziedzinach socjologii, ekonomii, pedagogiki, psychologii i biologii, nie mówiąc już o różnych gałęziach techniki. Brak znajomości metod i wyników nauki amerykańskiej, jest pożałowania godny. Ponieważ ilość stypendiów, o których Szanowny Pan pisze, jest ograniczona, więc zdaje mi się, że najkorzystniejszym dla Polski sposobem ich użycia byłoby nadawanie ich starszym studentom, którzy bądź kończą, bądź już ukończyli studia na uniwersytetach polskich i zamierzają poświęcić się pracy naukowej w swej specjalności; powinni oni być przy tym skierowani do takich uniwersytetów, w których „postgraduate work” w danej dziedzinie najwyższej stoi. Ci ludzie, gdy powrócą i będą sami z kolei wykładali w szkołach wyższych, pisali lub zajmowali kierownicze stanowiska w instytucjach społecznych, staną się rozsądnikiem istotnie najwyższych zdobyczy myśli amerykańskiej. Tymczasem młodszy student, który spędzi rok lub dwa w przeciętnym amerykańskim kolegium, stosunkowo niewiele na tym zyska (gdyż ostatecznie poziom studiów kolegialnych jest znacznie niższy niż poziom tutejszych studiów uniwersyteckich, nie raz zaś niewiele wyższy od naszych gimnazjów), a jeżeli przy tym po powrocie do kraju nie poświęci się

---

⁸ Powinno być MacCrackena. Henry Noble MacCracken (1880–1970), rektor Vassar College w Poughkeepsie, w stanie Nowy Jork (1915–1946) i pierwszy prezes Fundacji Kościuszkowskiej, przebywał w Polsce na przełomie 1922 r. Zob. Daniels 1994.

⁹ Michał Siedlecki (1873–1940) – od 1904 profesor zoologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, z przerwą w latach 1919–1921, kiedy był rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Zob. Sroka [1995–1996](#).

pracy pedagogiczno-naukowej w swej dziedzinie, wpływ przywiezionych przezeń metod i tradycji amerykańskich na społeczeństwo będzie bardzo słaby. Prócz przyszłych uczonych i pedagogów, tylko jednostki, zamierzające poświęcić się „social work” w jakiegokolwiek postaci, mogą w pełni skorzystać z pobytu w Ameryce. Rozumie się, że nawet dawanie stypendiów dla „undergraduates” byłoby pożytecznym o tyle, że ożywiłoby stosunki pomiędzy młodzieżą obu krajów; lecz korzyści dla kultury polskiej będą z tego daleko mniejsze.

Z drugiej strony pozwoliłbym sobie też zwrócić uwagę Szanownego Pana na korzyści, jakie polskie uniwersytety dawałyby studentom Amerykanom. Nadzwyczaj tanie życie w Polsce umożliwiłoby ukończenie studiów i uzyskanie doktoratu nawet niezamożnym Amerykanom. Student, który ukończył dwa¹⁰ lata w dobrym kolegium (na poziomie Amherst lub Dartmouth¹¹), zostając przyjęty do naszego uniwersytetu na słuchacza zwyczajnego i po 4–5 latach może uzyskać doktorat; jeżeli skończył całe kolegium, 3 lata wystarczą. Przejazd 2 kl. w obie strony i utrzymanie w ciągu 5 lat, czyli wszystkie koszty wyniosłyby tylko 1500 dolarów najwyżej. W ciągu roku student nauczyć się może po polsku zupełnie dobrze; miałem tego kilka przykładów, osób, które ani słowa po polsku nie umiały w chwili przyjazdu. Uniwersytety polskie zaś stoją wyżej od amerykańskich w następujących dziedzinach: filozofia, filologia klasyczna, filologia romańska, filologia germańska, filologia słowiańska, językoznawstwo porównawcze, historia, prehistoria, filozofia prawa, prawo rzymskie, niektóre działy medycyny. Mamy też bardzo dobrych fizyków, chemików, ekonomistów. Na ogół zaletą naszych uniwersytetów jest to, że w daleko większej mierze niż amerykańskie, uwzględniają naukę innych narodów – francuską, niemiecką, włoską; dają więc studentowi, który chce się uczyć, szeroką kulturę międzynarodową. Dodać mogę, że mamy bezpłatne lektoraty wszystkich języków nowożytnych narodów kulturalnych, prócz holenderskiego i portugalskiego¹².

¹⁰ Podkreślenia, we wszystkich przypadkach tej edycji, pochodzą od autora listu.

¹¹ Amherst College, wyższa uczelnia znajdująca się w stanie Massachusetts, założona w 1821 r. W tym czasie była szkołą przeznaczoną tylko dla mężczyzn. Jedną z najbardziej prestiżowych uczelni amerykańskich. Dartmouth College w mieście Hanover, w stanie New Hampshire, założone w 1769 r. – jedna z bardziej prestiżowych uczelni w USA.

¹² Trudno odpowiedzieć na pytanie, czy Znaniński pisał głównie z punktu widzenia ośrodka poznańskiego czy – jakby wynikało z treści listu – polskiego. Co do *passusu* o możliwości zdobywania znajomości przez studentów nauki „wszystkich języków

Co do wymiany profesorów, sprawa ta również dalaby się postawić na zasadach wzajemności, tj. zamiast profesora Polaka, zaproszonego do Ameryki, uniwersytet polski mógłby zaprosić profesora – Amerykanina (do wykładów w języku angielskim). Jest tylko ta trudność, że podczas gdy pensja roczna w Ameryce wystarczyłaby na opłacenie kosztów podróży, pensja roczna w Polsce wystarczy tylko na utrzymanie; taki Amerykanin, przyjeżdżający do Polski, musiałby więc opłacić swą podróż ze swoich oszczędności. Jestem jednak przekonany, że wielu, zwłaszcza młodszych profesorów amerykańskich, na to by się zdecydowało. Właśnie obecnie czynimy starania o powołanie na rok do Poznania prof. Kimball Young’a¹³, psychologa z Clark University¹⁴. W Poznaniu zaś jest obecnie czterech do pięciu profesorów, władających dobrze angielskim, których wykłady mogłyby dać coś nowego studentom uniwersytetów amerykańskich, co by tych ostatnich mogło zainteresować. Są to: prof. Żółtowski¹⁵ (historia filozofii), Jurasz¹⁶ (chirurgia), Pęczalski¹⁷ (fizyka) i ja (socjologia); ewentualnie jeszcze wchodziłby w grę Sulkowski¹⁸ (prawo),

---

narodów kulturalnych, prócz holenderskiego i portugalskiego”, w tym miejscu uczony mijał się z prawdą.

¹³ Kimball Young (1893–1972) – socjolog i psycholog amerykański, pracujący w różnych amerykańskich uczelniach, m.in. University of Oregon, Clark University, University of Wisconsin-Madison. Ze wspomnień Younga wynika, że ze starań nie wyszło (choć nie wspomina o możliwości przyjazdu do Poznania *expressis verbis*). Young poświęcił w tekście Znanieckiego sporo uwagi – poznał go osobiście w 1918 r. i utrzymywali osobisty i listowny kontakt aż do śmierci poznańskiego badacza. Nie miał o nim zbyt dobrego zdania, uważając, że jego książki są przyciężkawe, a sam uczony do końca życia mówił kiepskiej jakości angielskim (Lindstrom, Hardert 1988, ss. 289–291).

¹⁴ Clark University – prywatna uczelnia amerykańska założona w 1887 r. Worcester, w stanie Massachusetts.

¹⁵ Adam Żółtowski (1881–1958) – profesor historii filozofii na Uniwersytecie Poznańskim (1920–1933), poseł na Sejm RP (1928–1930), od 1939 r. na wychodźstwie w Londynie. Zob. Portalski 2009, ss. 29–31.

¹⁶ Antoni Jurasz (1882–1961) – profesor chirurgii Uniwersytetu we Frankfurcie nad Menem (1919–1920), Uniwersytetu Poznańskiego (1920–1939), Uniwersytetu w Edynburgu (1940–1945). Zob. Gąsiorowski, Topolski 1981, ss. 303–304.

¹⁷ Tadeusz Pęczalski (1891–1946) – kierownik zakładu fizyki teoretycznej Uniwersytetu Poznańskiego od 1920. Zob. Drozdowski 2019.

¹⁸ Józef Felicjan Sulkowski (1892–1968) – pracownik Poselstwa RP w Waszyngtonie (1919–1921), profesor prawa handlowego Uniwersytetu Poznańskiego (1921–1939) oraz Catholic University of America w Waszyngtonie (1946–1957). Zob. Żukowski 2009, ss. 571–573.

Taylor¹⁹ (ekonomia) i Pawłowski²⁰ (geografia), tylko ci dwaj ostatni nie dość dobrze mówią po angielsku²¹. Nie porozumiewałem się jeszcze z żadnym z nich i nie wiem, który zdecydowałby się pojechać.

Szanowny Pan Kolega otrzyma od Rektora Świącickiego za jakieś 2–3 tygodnie urzędową odpowiedź w poruszonych przez Niego sprawach, ze wszystkimi szczegółami co do kandydatów. Tymczasem „pro domo mea” pozwalam sobie prywatnie podkreślić, że byłbym nadzwyczaj wdzięczny za sposobność wyjechania na rok do Ameryki; pragnąłbym bowiem zapoznać się z nowszą monograficzną literaturą amerykańską, o której sprowadzeniu z powodu niskiego kursu marki polskiej nie ma mowy, a która jest mi niezbędna do większego dzieła syntetycznego z socjologii, nad którym pracuję; prócz tego, chciałbym pozyskać różne wydawnictwa amerykańskie dla mego seminarium oraz nawiązać trwale stosunki między Instytutem Socjologicznym, który założyłem w Poznaniu, a odpowiednimi instytucjami amerykańskimi. Również gotów bym pośredniczyć w innych dziedzinach wiedzy. Wykładałem już, jako „lecturer” w University of Chicago; wydałem po angielsku pracę filozoficzną „Cultural Reality (The University of Chicago Press, 1919) oraz razem z prof. Williamem I. Thomas’em²² pięciotomowe dzieło socjologiczne „The Polish Peasant in Europe and America” (Boston, 1918–20), nie licząc artykułów w czasopismach naukowych amerykańskich. Opinię o mnie wydać mogą: Dean Albion W. Small²³, Univ[ersity] of Chicago, Prof. Robert E.

---

¹⁹ Edward Taylor (1884–1964) – profesor ekonomii Uniwersytetu Poznańskiego i Akademii Handlowej w Poznaniu (1919–1939), a od 1945 r. Uniwersytetu Łódzkiego. Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 23, 31–32, 39, 111–112.

²⁰ Stanisław Pawłowski (1882–1940) – profesor geografii Uniwersytetu Lwowskiego (1918/1919) oraz Poznańskiego (od 1919). Rektor Uniwersytetu Poznańskiego (1932/1933). Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 24, 27–30, 39.

²¹ Oczywiście znajomość języka angielskiego poszczególni uczeni wynieśli z lat sprzed objęcia posad profesorskich w Poznaniu, gdzie w chwili pisania listu przez Znanieckiego ośrodek uniwersytecki był bardzo młody. Trudno autorowi edycji każdorazowo podawać, w jakich okolicznościach dany naukowiec opanował ten język, zresztą niewiele to wnosi do *meritum*. O społeczności profesorów Uniwersytetu Poznańskiego. Zob. szerzej Jakś-Ivanovska 2016.

²² William I. Thomas (1863–1947) – profesor socjologii Uniwersytetu Chicagowskiego (1895–1918), New School for Social Research w Nowym Jorku (1923–1928) oraz Uniwersytetu Harwarda (1936–1937). Zob. *Wikipedia* 2020a.

²³ Albion Woodbury Small (1854–1926) – profesor socjologii i twórca pierwszej katedry socjologii w USA w Uniwersytecie Chicagowskim w 1892 r. Zob. *Wikipedia* 2020b.

Park²⁴ i Ernest Burgess²⁵ także, Robert J. Kantor²⁶ (Indiana University) i wielu in[nych]²⁷. W ciągu trzech kwartałów mógłbym mieć następujące wykłady: „Social Psychology” (kurs całoroczny, po 4 godziny tygodniowo); „The Problem of Nationality”; „Humanitarian Ideas in the Light of Sociology”, „Sociology and Social Practice” (kursy kwartalne po 4 godz. tygodniowo); ewentualnie, zamiast jednego z tych ostatnich, wołałbym kurs ogólniejszy pt. „The Methods of Sociology”. We wszystkich tych wykładach dalbym po części teorie i materiały Amerykanom²⁸ jeszcze nieznane. Gotów jestem jechać do każdego uniwersytetu, naturalnie w charakterze profesora zwyczajnego (full professor); wołałbym jednak jakiś uniwersytet, w którym istnieją „graduate studies” z socjologii.

W oczekiwaniu łaskawej odpowiedzi, pozostaje z prawdziwym szacunkiem

Dr Florian Znaniecki
Prof. zw. socjologii i filozofii kultury
Uniwersytet Poznański²⁹

2. Kopia listu Stefana Mierzwego do Floriana Znanieckiego. Maszynopis.

102 Chicopee St.
Chicopee, Mass
21go sierpnia 1923

Szanowny Panie Kolego.

Dziękuję najuprzejmiej za jego wyczerpujący list z 16go lipca br., który zawiera rzeczywiście cenne informacje w sprawie Funduszu

²⁴ Robert Ezra Park (1864–1944) – amerykański socjolog, profesor Uniwersytetu Chicagowskiego w latach 1914–1933. Zob. *Wikipedia* [2020c](#).

²⁵ Ernest Watson Burgess (1886–1966) – kanadyjsko-amerykański socjolog, profesor Uniwersytetu Chicagowskiego od 1916 r. Zob. *Wikipedia* [2020d](#).

²⁶ Robert J. Kantor – chodzi o Jacoba Roberta Kantora (1888–1984), amerykańskiego psychologa, profesora Uniwersytetu Chicagowskiego (1917–1920) oraz Uniwersytetu stanu Indiana w Bloomington (1920–1959). Zob. *Wikipedia* [2020e](#).

²⁷ O środowisku socjologów chicagowskich, a także związkach Znanieckiego z nimi szerzej pisze w swoich wspomnieniach K. Young – zob. Lindstrom, Hardert 1988, ss. 269–297.

²⁸ W oryginale zapis małą literą.

²⁹ KF I.43 Correspondence. Florian Znaniecki, 1923.

Stypendialnego. Ja słyszałem byłem³⁰ o pobycie Szanownego Pana Kolegi w University of Chicago i przypuszczałem, że Pan tam jeszcze jest. Natomiast Dr MacCracken, z którym widziałem się prawie przed nadejściem listu Szan[ownego] Pana, mówił, że Szan[owny] Pan zamierza powrócić do University of Chicago jeszcze na jeden rok.

Jestem przekonany, że niejeden amerykański, ważny zakład naukowy będzie się starał wykorzystać Pański aktualny przyjazd do Ameryki. Pańska praca w dziedzinach filozofii kultury i socjologii jest najlepszym świadectwem. Wczoraj byłem w Amherst College (moja Alma Mater) i rozmawiałem z nowym rektorem George D. Olds³¹ (były dziekan) o Pańskim przyjeździe. On się bardzo zainteresował i prosił mnie, abym mu podał nazwy przedmiotów, które Szan[owny] Pan chciałby wykladać – co już uczyniłem. Amherst College pod względem nauk społecznych stoi bardzo wysoko, a pensje profesorów są pozazdroszczenia godne. W następnym roku szkolnym będzie tam wykładał nauki polityczne angielski uczony Robert Barker³², który już raz był w Amherst w roku 1919–20. Kiedy Szan[owny] Pan mógłby przyjechać do Ameryki – w roku 1924/25?

Ja niezupełnie zgadzam się z Szan[ownym] Panem Kolegą co do sposobu użycia stypendiów. Poza pedagogiką i „social work” nacisk powinno się kłaść na stronę techniczną – inżynieria elektryczna, inżynieria sanitarna itd. Szczegóły zostaną obrobione później, gdy Fundusz Stypendialny już zacznie oficjalnie działać. Nastąpi to wówczas, gdy Fundusz Stypendialny będzie wynosić pięć tysięcy dolarów. Teraz dopiero można go liczyć na setki. W połowie września spodziewam się paru tysięcy – chciałem powiedzieć, w ten czas fundusz będzie liczyć parę tysięcy.

Zainteresuje może Szan[ownego] Pana Kolegę fakt, że Dr MacCracken chętnie zgodził się zostać wiceprezesem odnośnego Komitetu.

---

³⁰ Mierzwa zastosował czas zaprzeszły, typowy dla języka angielskiego, który w ówczesnej polszczyźnie był rzadko stosowany. Warto podkreślić, że język polski Mierzwy był typowym językiem potocznym niższych warstw tamtego okresu – dużo sprawniej posługiwał się angielskim, w tym języku odbył bowiem wykształcenie na poziomie średnim i wyższym.

³¹ Pełnił on funkcję rektora Amherst College w latach 1924–1927. Wcześniej, w roku akademickim 1923/1924 pełnił też funkcję p.o. rektora, kiedy prof. Alexander Meiklejohn pod wpływem Rady Nadzorczej uczelni zrezygnował z funkcji kierowania placówką.

³² Robert Baker – osoba niezidentyfikowana.

Ponieważ liczba aspirantów czyli kandydatów na te stypendia jest bardzo duża, współpraca czynna poszczególnych uniwersytetów z Min[isterstwem] Oświaty³³ przy doborze kandydatów okaże się niezbędną. Przeto proszę prosić Czcigodnego Rektora Uniwersytetu Poznańskiego, aby nie wysyłał do mnie żadnych aplikacji, aż dostanie w tej sprawie pismo urzędowe, z wszelkimi wskazówkami. Studenci nie będą mogli przyjechać wcześniej aż na rok szkolny 1924–25³⁴.

3. List Floriana Znanięckiego do Stefana Mierzwę. Ręcznie napisany na papierze firmowym Instytutu Socjologicznego w Poznaniu.

Instytut Socjologiczny w Poznaniu.

Adres: prof. Florian Znanięcki.

Poznań – Uniwersytet

Poznań, dnia 22/XI 1923

Szanowny Panie Kolego:

Przepraszam najuprzejmiej, że wcześniej nie odpisywałem, dziękując za łaskawie nadesłane mi wycinki z czasopism i zeszyt „Poland”³⁵, informujące o postępie kampanii o fundusz stypendialny. Mam nadzieję, że ostateczne wyniki będą istotnie cenne, gdyż sprawa to bezwarunkowo ważna. Podziwiam energię i inicjatywę Szanownego Pana Kolegi, który z takim poświęceniem nad kwestią tą pracuje. Egoistycznie pragnąłbym, aby znalazło się z czasem stypendium dla któregoś z moich studentów-socjologów, gdyż to jest dziedzina, w której 9/10 pracy naukowej i pedagogicznej całego świata odbywa się w Ameryce.

Zawiadamiam jednocześnie Szanownego Pana Kolegę, że nasz Instytut socjologiczny za kilka miesięcy rozpocznie wydawanie prac i materiałów naukowych w języku angielskim, aby udostępnić je cudzoziemcom; zwłaszcza chodzi o Amerykę i Anglię. Ponieważ tutaj druk

---

³³ Powinno być Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, bo taki organ zajmował się kwestiami oświaty (w tym szkolnictwa wyższego) w ówczesnej Polsce.

³⁴ Dalsza część kopii nie zachowała się. KF I.43 Correspondence. Florian Znanięcki, 1923.

³⁵ Miesięcznik anglojęzyczny wydawany w latach 1920–1933, głównie przez Polsko-Amerykańską Izbę Handlową w Nowym Jorku.

1000 egzemplarzy książki angielskiej o 300–350 stronicach mniejszego formatu kosztuje razem z oprawą według wzorów amerykańskich około 400 dolarów, więc ufamy, że te koszty druku nam się łatwo powrócą i że nawet będziemy mogli mieć pewien dochód na dalsze badania socjologiczne. Wprawdzie w Ameryce jest podatek na obce książki (15%), ale że taka książka sprzedawać się może po \$2,50, więc po odtruceniu procentu księgarskiego i podatku jakieś 350 egzemplarzy sprzedanych pokryje nasze koszty. Napisałem już do „American Journal of Sociology” i A[merican] Sociological Society z prośbą o pomoc w rozpowszechnianiu naszych wydawnictw. Mamy około 10 tomów w projekcie; na początek, na wiosnę i na jesień roku przyszłego wyjdą dwie, mianowicie:

- 1) Florian Znaniecki, *The Laws of Social Psychology*,
- 2) *Workers Revolutionists and Reformers. A selection from autobiographies of Polish Jewish and Ruthenian working men* (z materiałów rękopiśmiennych naszego Instytutu).

W dalszej przyszłości mamy na widoku prace: „The Freudian Method in Sociology”, „The Sociable Group and Society Manners”, „The Treatment of Juvenile Offenders in the Light of Social Psychology”, „Social Work and Social Causality”, „The School Child and the Class” i inne, przeważnie prace moich uczniów. Ponieważ moja żona jest rodowitą Amerykanką, A.B.³⁶, A.M.³⁷ i J.D.³⁸, więc kwestia stylu jest załatwiona.

Piszę o tym Szanownemu Panu Koledze sądząc bowiem, że sprawa ta go zainteresuje; chodzi tu wszak również o nawiązanie stosunków intelektualnych między Polską a Ameryką.

Łączę wyrazy prawdziwego szacunku

Florian Znaniecki³⁹

---

³⁶ Skrót A.B. oznacza w amerykańskim systemie stopień zawodowy licencjat sztuk (po angielsku the Bachelor of Arts, wyprowadzony z łacińskiego „artium baccalaureus”).

³⁷ Skrót A.M. oznacza w amerykańskim systemie stopień zawodowy magistra sztuk (po angielsku the Master of Arts, wyprowadzony z łacińskiego „artium magister”).

³⁸ Skrót J.D. lub JD oznacza w amerykańskim systemie doktora praw (the Juris Doctor degree lub the Doctor of Jurisprudence degree).

³⁹ KF I.43 Correspondence. Florian Znaniecki, 1923.

4. Kopia listu Stefana Mierzwę do Floriana Znanieckiego. Maszynopis.

27go grudnia 1923

Prof. dr Florian Znaniecki
Uniwersytet Poznański,
Poznań, Polska

Szanowny Panie Kolego:

Dziękuję serdecznie za Jęgo list z dnia 22/XI b.r. Wiadomość o projektowanym wydawnictwie dzieł socjologicznych w języku angielskim bardzo mnie ucieszyła. Dotychczas większość prac polskich uczonych była prawie niedostępna Amerykanom, którzy zazwyczaj czytają dzieła pisane tylko w języku angielskim. Naturalnie niektórzy czytają po niemiecku i francusku (na szczęście kandydaci na doktorat muszą mieć t.z.[w.] „reading knowledge” tych dwóch języków), ale odsetek takich jest prawie znikomym. Ja ze swej strony będę się starał dopomóc Szanownemu Panu Koledze w rozpowszechnieniu tych dzieł.

Jeżeli nic nadzwyczajnego nie zajdzie, na przyszły rok zamierzam być w Harvard – po pierwsze, aby dokończyć studia na doktorat (dotychczas mam M.A. z Harvard, 1923 r.)⁴⁰; a po drugie, aby być przy większym zbiorniku bibliograficznym.

Sprawa funduszu stypendialnego postępuje powoli, ale postępuje. Po powrocie z Polski Dr Paul Monroe⁴¹ obiecał dać parę stypendiów dla studentów lub studentek z Polski w Columbia University Teachers College⁴². Dotychczas fundusz na uzupełnienie kosztów podróży i nauki liczy (13 grudnia) \$2420,75, nie licząc deklarowanego 1000 dolarów, które p. Paryski⁴³ złoży, skoro ogólne datki wynosić będą 4000 dol[arów]. Jak tylko fundusz dojdzie do sumy 5000 dol., zaczniemy wybierać kandydatów.

⁴⁰ Mierzwa ostatecznie nigdy nie zdobył stopnia doktora.

⁴¹ Paul Monroe (1869–1947) – profesor pedagogiki na Uniwersytecie Columbia w Nowym Jorku od 1899 r. i dyrektor Teachers College, będącego częścią uczelni. Zob. *Wikipedia* 2020f.

⁴² Teachers College Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku był miejscem studiów uzupełniających (rocznych lub dwuletnich) wielu wybijających się pedagogów w dwudziestolecie międzywojennym, jako stypendystów rządu polskiego. Należeli do nich m.in. dr Bruno Kozłowski (1883–1927), czy dr Mieczysław Ziemnowicz (1882–1971).

⁴³ Antoni Alfred Paryski (1865–1935) – działacz polonijny, dziennikarz i wydawca, jeden z bogatszych przedsiębiorców prasowych swoich czasów. Zob. *Wikipedia* 2020g.

Mam nadzieję, że na pierwszy rok będziemy mogli dać pomoc 10–15 studentom i studentkom, dzięki stypendiom ofiarowanym przez uczelnie amerykańskie, niektóre z nich pokrywające koszty nauki i utrzymania.

Ponieważ aplikantów jest bardzo dużo, następujący sposób wyboru uważam będzie odpowiedni. Kandydaci w pierwszej instancji zostaną wybrani przez poszczególne dziekanaty i rektorów na miejscu [...] ⁴⁴

5. List Eileen Znanieckiej do Edith Brahmal Cullis-Williams. Napisany na maszynie z ręcznym podpisem nadawcy.

435 West 119th St.,
April 13, 1932

Dear Mrs. Cullis:

It is very kind of Mrs. Horch ⁴⁵ to invite us to dinner on the 26th, and we shall be delighted to come. Will you thank her for us and assure her we shall be on hand.

Last evening at a dinner party given by Dr. David Eugene Smith ⁴⁶, the great book collector, we met a Polish artist, who is making quite a reputation among the University crowd and has painted some very good portraits. His name is Stanislaw Rembski ⁴⁷, 80 Crayberry Street, Brooklyn Heights – Main 4-7712 and Main 4-3900. He has married an attractive American girl, a teacher. I should think that they ought to be roped into the Polish Institute as quickly as possible. He is not yet too famous, but evidently on the road to success, and still young and pleasant enough to be useful. Lots nicer than Friend Styka ⁴⁸.

---

⁴⁴ Dalsza część kopii nie zachowała się. KF I.43 Correspondence. Florian Znaniecki, 1923.

⁴⁵ Nettie S. Horch, żona Louisa L. Horcha (1889–1979), bogatego nowojorskiego przedsiębiorcy, budowniczego centrum kulturalno-mieszkaniowego (zwanego dziś the Master Apartments) i założyciela Muzeum Roericha. Zob. *Columbia University Libraries. Archival Collections* [2020](#).

⁴⁶ David Eugene Smith (1860–1944) – profesor matematyki Teachers College Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku w latach 1901–1926. Zob. *Wikipedia* [2020b](#).

⁴⁷ Stanislaw Rembski (1896–1998) – znany portrecista, najpierw głównie działający w Niemczech, a potem na terenie USA (najpierw na Brooklinie, a od 1940 r. w Baltimore). Zob. Alan Mason Chesney Medical Archives [2018](#).

⁴⁸ Tadeusz Styka (1889–1954) – polski malarz ze znanej rodziny artystów, przez wiele lat związany z Nowym Jorkiem. Zob. *Wikipedia* [2020i](#).

The Horace Mann School⁴⁹ issues a bulletin of the Parents Association which goes to all parents of Horace Mann Children, a large and important group of people. I am enclosing an old copy to give you an idea what they attempt to cover. It seems to me that it would be fine if they would include the events of the Polish Institute⁵⁰. Perhaps there is still time to get my husband's lecture announced in the full series for future use. I see that some for the Roerich Museum⁵¹ events are announced – so why not ours?

Looking forward to meeting you and the Friendship dinner, if not before, with regards from my husband and myself, I remain

Very sincerely yours,

Eileen Markley Znaniecki⁵²

6. List Eileen Znanieckiej do Edith Brahmall Cullis-Williams. Pisany na maszynie z ręcznym podpisem nadawcy.

University of Poznan,
Poznan, Poland,
Oct. 12, 1935

Dear Mrs. Cullis:

Your letter arrived in record-breaking time, no doubt thanks to the „Pilsudski”⁵³. At the rate, we shall feel very closely connected with N.Y. and the „Jewish hierarchy”⁵⁴.

⁴⁹ Prywatna szkoła średnia założona w 1887 r. w nowojorskiej dzielnicy Bronx. Do roku 1940 r. szkoła ćwiczeń Teachers College Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku.

⁵⁰ Polski Instytut Sztuki i Liteatury, działający przy Muzeum Reoricha w Nowym Jorku, założony i kierowany od 1932 r. przez Edith Brahmall Cullis (późniejszą Williams).

⁵¹ The Roerich Museum – muzeum w Nowym Jorku, poświęcone twórczości artystycznej i myśli filozoficznej rosyjskiego malarza i filozofa Nikołaja Roericha (1874–1947), początkowo w wybudowanym w 1929 r. wieżowcu na rogu 103 ulicy i Riverside Drive.

⁵² KF XXXVIII.3 Edith B. Cullis correspondence – letters by Caroline D. Ely, Roman Dyboski, Maria Frankowska, Monica Garnder, Eric P. Kelly, P. Super, E. Znaniecka and others, 1919–1951.

⁵³ Polski statek pasażerski, transatlantyk, zbudowany w 1935 r. (zatonął w listopadzie 1939 r.).

⁵⁴ Nie wiadomo, czy autorka odnosi się do ogromnych wpływów żydowskich w stosunkach nowojorskich, czy też do innych swoich, bardziej bezpośrednich doświadczeń, znanych również odbiorczyni listu.

It is good news to hear you are feeling well again. I wonder how much of the cure is due to the „Garden work” and how much to the other measures you do not mention by name. What were they? Here gallstones are taking place of appendicitis as the fashionable illness. I should like to lay up a store of useful information against the time when I feel obliged to join the fashion. Here nothing short of operation seems to help.

If you sat with Prof. Abel⁵⁵ in a sub-way station for half an hour you have no doubt more news of Poland and us than I can hope to give you through the cold medium of a letter. He should have been a diplomat; he knows so well how to get just he wants, and has such a successful way of „managing people”. We had dear MacIver⁵⁶ for a whole week, and were charmed with him. He had his portrait painted by Hannykie-wicz⁵⁷, so you can perhaps borrow it for some exhibition; it is really very good. I left before the finishing touches were added, but even so, it was a remarkable, speaking likeness. Mrs. Piotrowska⁵⁸ was charmed with a picture he made of our „only child”⁵⁹. I am now to be the victim, at the special request of the artist. I remember your asking whether nobody ever wanted to paint me. I fear Hörs⁶⁰ request to paint me was due less to my own merits than to his desire to reciprocate for favors he has received at the hands of my husband.

So, if we ever do return to N.Y., you will have a whole gallery of Polish painting to show off⁶¹. MacIver seems to still have some hopes but

---

⁵⁵ Teodor Abel (1896–1988) – profesor socjologii Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku w latach 1929–1951, a następnie w nowojorskim Hunter College do 1967. Zob. Abel 1996.

⁵⁶ Robert Morrison MacIver (1882–1970) – profesor socjologii na Uniwersytecie w Aberdeen (1907–1915), w kanadyjskim Toronto (1915–1927) oraz nowojorskiego Uniwersytetu Columbia (1927–1950). Zob. *Wikipedia* 2020j.

⁵⁷ Powinno być Hannytkiewicz. Adam Hannytkiewicz (1887–1946) – malarz i nauczyciel, przez większość życia związany z Poznaniem. Zob. *Wikipedia* 2020k.

⁵⁸ Irena Piotrowska (1904–1947?) – doktor filozofii z zakresu historii sztuki, dyrektor Polish Art Service od 1936 r., współorganizatorka wielu wystaw sztuki polskiej w USA; współpracowniczką dziennika „Nowy Świat”.

⁵⁹ Chodzi o portret/szkic Heleny, jedyne dziecko Znanieckich – Florian miał jeszcze syna z pierwszego małżeństwa.

⁶⁰ Osoba niezidentyfikowana.

⁶¹ Aluzja do wystaw sztuki polskiej, organizowanych przez E.B. Cullis-Williams w latach 30. XX w. w Nowym Jorku.

I confess we have little. We are even indulging in the mad extravagance of building a little summer home in the mountains near Wisła (Beskides, near Cieszyn). It won't be like your gorgeous place, whose description surpassed Mrs. Piotrowska's powers of English. It must be really a lovely place. We liked very much the scenery and air of Wisła and finding it possible to get both running water and electricity, we thought we would make it our permanent head-quarters for vacation. As the University has 5 months vacation a year, the problem what to do has always been a difficult one. It seemed that a little wooden house (logs) might solve it.

I hoped you have been convinced of the Polish loyalties of our friend Abel. He means to come again next year!!!!!!

We were terribly impressed with the writing-paper, especially the left-hand corner thereof. Isn't the right side a little out-of-date? Who is now ambassador? Not Filipowicz⁶²? It is wonderful luck (or was it luck) to get Shotwell⁶³. How did you manage it? Who is Cons, Johnson and Phillips⁶⁴? Also Everitt Martin⁶⁵ I feel I should know, but can't place, unless it is a minister. Why not Mrs. Mead⁶⁶, who is a very good firm, as they say here?

Is it too bad the Kwapiszewskis⁶⁷ are leaving New York; he is so unusually cultured, and speaks English beautifully; two great assets in diplomatic life.

---

⁶² Tytus Filipowicz (1873–1953) – polski polityk i dyplomata, w dn. 16–17 XI 1918 r. kierował Ministerstwem Spraw Zagranicznych RP, a w okresie od 18 XI do 13 XII 1918 r. – wiceminister; poseł polski w Finlandii, Belgii i USA (1929–1932). Zastąpiony został przez Stanisława Patka. Zob. *Wikipedia* [2020l](#).

⁶³ Chodzi o pozyskanie na jednego z prelegentów Instytutu – Jamesa Thomsona Shotwella (1874–1965). Był to profesor historii Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku (1903–1942); jeden ze współzałożycieli Międzynarodowej Organizacji Pracy w 1919 r.

⁶⁴ Nazwa nierozwiązana.

⁶⁵ Prawdopodobnie chodzi o Everetta Deana Martina (1880–1941). Był to amerykański pisarz, dziennikarz i profesor the New School for Social Research w Nowym Jorku (1921–1929) oraz dyrektor the People's Institute of Cooper Union w Nowym Jorku (1922–1934). Zob. *Wikipedia* [2020l](#).

⁶⁶ Prawdopodobnie chodzi o Margaret Mead (1901–1978). Była to amerykańska antropolożka, od 1926 r. pracownica the American Museum of Natural History w Nowym Jorku. Zob. *Wikipedia* [2020m](#).

⁶⁷ Michał Kwapiszewski (1884–1981) – dyplomata pracujący w polskich placówkach dyplomatycznych w Waszyngtonie, Norwegii, Jugosławii. Zob. *Wikipedia* [2020n](#).

I forget whether your Polish Library is ancien, mediaeval or modern. Do you want a copy of *Ludzie teraźniejszości a cywilizacja przyszłości*⁶⁸ by F. Znaniecki? It has made a great stir in Poland and been even mentioned in U.S.A. Polish papers. There will soon be another English book by the same, *Social Acitions*, but that has no interest for a Polish library, I suppose.

Did you hear that Prof. Rose⁶⁹ has transferred himself and all his goods and chattels to London University (including the dog, who is to remain in quarantine till April 1st, with daily visits from Mrs. Rose⁷⁰). He sounds very pleased with himself and really fits in London better than in Hanover. It seems Walter Schaefer⁷¹ likes Dartmouth, however.

With love from all

Eileen Znaniecki⁷²

7. Kopia listu Stefana Mierzwę do Floriana Znanieckiego. Maszynopis.

Prof. Florian Znaniecki
545 West 111th Street
Apartment 10 F
New York, N.Y.

January 5th, 1940

My dear Professor Znaniecki:

I wonder if President MacCracken of Vassar College has already written you that sometime during the second semester, when your

---

⁶⁸ *Ludzie teraźniejszości a cywilizacja przyszłości* – książka Floriana Znanieckiego, wydana w 1934 r.

⁶⁹ William John Rose (1885–1968) – kanadyjski socjolog i sławista, profesor socjologii w Dartmouth College w Hanover (1927–1935), profesor historii i literatury polskiej, a od 1939 r. dyrektor School of Slavonic and East European Studies Uniwersytetu Londyńskiego (1935–1947). Zob. Pudłocki 2018b.

⁷⁰ Emily Mary James Cuthbert Rose – żona Williama Johna Rose’a. Zob. Pudłocki 2018b.

⁷¹ Walter Schaefer – następcą Rose’a w katedrze socjologii w Dartmouth College w Hanover.

⁷² KF XXXVIII.3 Edith B. Cullis correspondence – letters by Caroline D. Ely, Roman Dyboski, Maria Frankowska, Monica Garnder, Eric P. Kelly, P. Super, E. Znaniecka and others, 1919–1951.

Columbia lectures are over, he would like to invite you as a guest of Vassar College and have you deliver one or more lectures there⁷³.

Cordially yours,

Stephen P. Mizwa
Executive Director⁷⁴

8. Kopia listu Stefana Mierzwę do Floriana Znanięckiego. Maszynopis.

Prof. Florian Znanięcki
545 West 111th Street
Apartment 10 F
New York, N.Y.

January 5th, 1940

My dear Professor Znanięcki:

When I saw you last Monday we discussed a few outstanding Professor from Poland, including the historian Tymienięcki⁷⁵. I just read in one of the Polish papers that the Germans arrested two Polish historians in Poznań, namely: Professors Wojciechowski⁷⁶ and Tymienięcki. What the cause for arrest was and the final disposition of these scholar the paper did not say⁷⁷.

Cordially yours,

Stephen P. Mizwa
Executive Director⁷⁸

---

⁷³ Znanięcki dostał stałe zatrudnienie na University Urbana-Champaign w stanie Illinois dopiero od 1 II 1940 r.

⁷⁴ KF XII.55 Correspondence, Florian Znanięcki, 1940–1942.

⁷⁵ Kazimierz Tymienięcki (1887–1968) – profesor historii Uniwersytetu Poznańskiego (1919–1960), jeden ze współzałożycieli uczelni. Zob. *Encyklopedia PWN* [2020](#).

⁷⁶ Zygmunt Wojciechowski (1900–1955) – profesor historii Uniwersytetu Poznańskiego od 1925 r. Zob. *Wikipedia* [2020](#).

⁷⁷ O okolicznościach aresztowania profesorów poznańskich i ich losach w czasie II wojny światowej, zob. szerzej: Bossowski, Pospieszalski, Tymienięcki, Wojciechowski 1955, ss. 585–586, 385–386.

⁷⁸ KF XII.55 Correspondence, Florian Znanięcki, 1940–1942

9. List Floriana Znanieckiego do Stefana Mierzwę. Maszynopis z odręcznym podpisem nadawcy.

702 So. Lynn St.
Champaign, Ill.
March 2, 1940

Professor Stefan Mizwa, Director,
Kosciuszko Foundation,
149 East 67th St., New York City

My dear Professor Mizwa:

Enclosed please find 2 checks, one for twenty dollars and one for ten dollars, to cover the amount of ten dollars I pledged for Jan[uary], Feb[ruary] and March.

My wife and daughter arrived Feb. 15 and confirm all the reports about the German destructive policy with regard to Polish intelligentsia. My wife testified before the House Committee that is considering a bill for Polish Relief. But 15 000 000 is very little in comparison with the need.

In the meanwhile, I have received several letters from Wilno. I enclose 3 for your consideration. It seems to me that we face two problems:

- 1) Help to scientists in Poland. This perhaps can be managed best by cooperation with the Committee for Polish Relief.
- 2) Extrication of certain scientists from Poland.

Among the letters I am sending, you will find one about Prof. Błachowski⁷⁹ and another from Prof. Kridl. Both of them would, I believe, easily find position in this country. Błachowski is a first-rate psychologist, already known here, especially as editor of the Polish Psychological Quarterly, where many articles and reviews have been published in English. He was departed from Poznań to Ostrowiec Świętokrzyski, and seems to be located on some estate in that region, my wife tells me. I am writing about him to Prof. Adam Żółtowski, c/o Polish Embassy, Portland Square 47, London, from whom I have also received a letter.

---

⁷⁹ Stefan Błachowski (1889–1962) – profesor psychologii Uniwersytetu Lwowskiego (1914–1919) oraz Uniwersytetu Poznańskiego (1919–1961). Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 23, 31, 88, 194.

As to Prof. Kriedl⁸⁰, he is certainly an original thinker in the field of theory of literature, besides being a good historian of Polish literature. I shall speak about him to the University of Wisconsin people when I lecture there March 21st. If they will give him a minimum salary, he will be able to come, provided he has the title of professor. If the Foundation could lend him enough money for his travels and a little for his family, he could leave his wife and children in Sweden until he is able to send for them. That would settle his problem.

There are 2 other men in the humanistic field who are well worth attention. One is Prof. Czesław Znamierowski⁸¹, a most original theorist of the state – speaking English: the other is Prof. Tatarkiewicz⁸², about whom you already know. He is willing – in fact, prefers – to wait until next academic year. But Znamierowski will be lost unless we can get him out soon.

I am enclosing a special letter to the Foundation recommending Dr. Gidyński⁸³ for a stipendium. Any money given him can be regarded as an investment, sure to bring good returns for the Kosciuszko Foundation in one form or another. If the war ends soon, it will be returned. If not, Dr. Gidyński is sure to make a brilliant career here, as he has already in Poland.

With best wishes to yourself and Mrs. Mizwa, from my wife and myself,

Sincerely yours,

Florian Znaniecki⁸⁴

---

⁸⁰ Manfred Kridl (1882–1957) – profesor sławistyki Uniwersytetu w Brukseli (1929–1932), profesor historii literatury polskiej Uniwersytetu Stefana Batorego (1932–1939) oraz Uniwersytetu Columbia w Nowym Jorku (1948–1956). Zob. *Wikipedia* 2020o.

⁸¹ Czesław Znamierowski (1888–1967) – profesor nauk prawnych Uniwersytetu Poznańskiego (1922–1960), ponadto filozof, etyk i psycholog. Zob. *Wikipedia* 2020o.

⁸² Władysław Tatarkiewicz (1886–1980) – profesor filozofii i historii filozofii Uniwersytetu Warszawskiego (1915–1919 i 1923–61), Wileńskiego (1919–1921) i Poznańskiego (1921–1923). Zob. *Wikipedia* 2020p.

⁸³ Józef Kazimierz Gidyński (1902–1977) – profesor prawa Uniwersytetu Poznańskiego oraz sędzia sądu miejskiego w Poznaniu. W 1939 r. znalazł się w Stanach Zjednoczonych, gdzie uzyskał doktorat w dziedzinie prawa w Law School na Columbia University i był członkiem Palestry Nowego Jorku i Dystryktu Columbii (New York and D.C. Bars). Zob. *Korespondencja Jana Lechonia i Kazimierza Wierzyńskiego* 2020.

⁸⁴ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

10. Kopia listu Stefana Mierzwę do Floriana Znanieckiego. Maszynopis.

Professor Florian Znaniecki
University of Illinois,
Urbana, Illinois

March 6th, 1940

My dear Professor Znaniecki:

I was very glad to receive your letter of March 2nd with two checks for \$30.00, receipt for which I am herewith enclosing and the various enclosures.

I entirely agree with the statement of the two fold problem namely: first – to help our scientists in Poland and second – to try to extricate some of them and bring them to America.

With regard to the first problem, the enclosed news letter which I prepared for our scholars who studied in Poland and made certain pledges, which will show you that we have already spent \$4,000 for the group in Wilno. I certainly hope to be able to send \$1,000 a month to Wilno and as soon as contracts can be made with Warsaw, Kraków and perhaps other academic centres, we may be able to bring some help there.

In view of the tremendous expensive involved in the case of bringing each professor to America with his family and the doubt in my mind as to whether we shall be able to raise considerable amounts of money, I am afraid that we shall of necessity be confined for the most part to the first problem.

In connection with the two professors who are being brought to America from Wilno, namely: Professor Antoni Zygmund⁸⁵, mathematician and Bohdan Zawadzki⁸⁶, psychologist, it costs about \$1,000 to bring the former with his wife and one child and \$650.00 to bring Zawadzki with his wife. The Foundation contributed \$250.00 in one case

---

⁸⁵ Antoni Zygmund (1900–1992) – profesor matematyki Politechniki Warszawskiej (1922–1929), Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1930–1939), Mount Holyoke College (1940–1945), University of Pennsylvania (1945–1947) oraz Uniwersytetu Chicagowskiego. Zob. *Wikipedia* 2020q.

⁸⁶ Bohdan Zawadzki (1902–1966) – profesor psychologii Uniwersytetu Warszawskiego (1924–1932), Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1935–1939), od 1946 r. profesor w City College of New York. Zob. *Wikipedia* 2020r.

and \$200.00 in the other, the rest being donated either by the American institution that offered the position or through private efforts of American scholars. Even if we allow only \$500.00 for each case on the average, you can see the amount of money involved if we try to raise it and at the same time tried to send relief to the other side.

We are now preparing an appeal to American scholars which will be sent to about 12,000 to 15,000 professors mostly members of various scientific and learned societies and associations. This will be ready in the next few days and I can send you the desired number of copies for your use among your friends in addition to the general mailing list. Just this minute I got my appeal to the Polish Clergy in America which I am enclosing for your information with a hope that several thousand dollars will come from this source.

In the course of the next couple of months, we will have a fairly good idea as to how much we have received from these two groups and the American scholars.

I was very happy to hear that Professor Blachowski is alive and that Edward Taylor is in concentration camp. Mr. Ropp⁸⁷, who escaped from Poznań and came to America the end of January told me that both Taylor and Blachowski were reported for sure to have been shot. I certainly hope we can do something for Blachowski, if he can be got out of the country.

With regard to Manfred Kridl, I have taken the case up with Duquesne University in Pittsburgh where there has been a talk for some time of establishing a chair in Polish Culture or at least Polish literature. Frankly they like Kridl and would like to have him, but they have no funds and put the burden back on the shoulders of the Foundation of not only bringing him here but of raising funds of his salary.

In the meantime I have had word from Professor Halecki⁸⁸, who, as you know, is the organizer and Rector of the Polish University in Paris

---

⁸⁷ Stefan Ropp (1892 – po 1954) – ekonomista, dyrektor Międzynarodowych Targów Poznańskich, profesor Wyższej Szkoły Handlowej w Poznaniu (1926–1938). Zob. Kaczmarek [1989–1991](#).

⁸⁸ Oskar Halecki (1891–1973) – profesor historii Uniwersytetu Jagiellońskiego (1915–1918), Uniwersytetu Warszawskiego (1918–1939), organizator Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie w Paryżu (1940), profesor Fordham University w Nowym Jorku (1944–1961). Zob. Cisek 2009.

to the effect that they are planning to bring Kridl to France to lecture on Polish literature there.

When Kridl wrote to the University of Wisconsin applying for the vacated chair after the late Professor Birkenmajer⁸⁹, the letter came back to me as a boomerang. The fact is that the chair was not vacant as it was abolished and instead a lectureship substituted. Having apparently become tired of Polish scholars, the University of Wisconsin decided to engage a young American instructor of Polish extraction, namely: Edmund Zawacki⁹⁰. When you are in Madison, you may raise the possibility of re-opening the chair, say for Kriedl, making Zawacki his assistant, but as you may know, state machinery moves slowly and I am afraid that there is not much that can be done there.

Other Slavonic studies in America seem to be quite deaf to the cry of Polish scholars. We have tried to tap various sources with respect to Professor Waclaw Lednicki⁹¹ of Kraków, but no success so far.

Yes, I know Professor Tatarkiewicz, having met him in Gdynia just before my departure last August with a view of ascertaining the degree of knowledge of spoken English and told him that some time in the future, we may bring him as exchange professor for lecture purposes following the pattern established by Dyboski⁹² and Halecki.

It seems now that American authorities will not grant a visa to any Polish professor unless it be a permanent visa in case of a permanent teaching appointment. A temporary visa is possible only when the scholar in question has a return visa from some country that is willing to take him back.

---

⁸⁹ Józef Antoni Birkenmajer (1897–1939) – profesor literatury słowiańskiej Uniwersytetu Wisconsin w Madison (1938–1939). W sierpniu 1939 roku wrócił do kraju, aby objąć Katedrę Historii i Literatury Polskiej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Ofiara Września’ 1939 r. Zob. *Wikipedia* 2020s.

⁹⁰ Edmund Zawacki (1908–1993) – profesor slawistyki Uniwersytetu Wisconsin w Madison (1939–1979). Zob. Wisconsin Historical Society 2020.

⁹¹ Waclaw Lednicki (1891–1967) – profesor historii literatury słowiańskiej Uniwersytetu w Brukseli (1926–1939) oraz od 1928 r. równocześnie historii literatury rosyjskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, profesor literatury Uniwersytetu Harvarda (1940–1944) oraz Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley (1944–1962). Zob. *Wikipedia* 2020s.

⁹² Roman Dyboski (1883–1945) – profesor anglistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego od 1909 r. W latach 20. XX w. dodatkowo wykładowca historii literatury polskiej w School of Slavonic Studies Uniwersytetu Londyńskiego. Zob. Pudłocki 2015a.

In view of these conditions, we are planning to bring Halecki back in the Fall for an extended lecture trip as he has a French visa and can go back to France.

Cordially yours,

Stephen P. Mizwa
Executive Director⁹³

11. List Eileen Znanieckiej do Stefana Mierzwę. Maszynopis z odręcznym podpisem.

702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.,

March 11, 1940.

My dear Professor Mizwa:

In feeling around here to learn what can be done for Polish Relief, I was offered a painting instead of money. This is framed and will be packed and sent to you.

The artist is the wife of Professor W. Russel Tylor⁹⁴ of the Sociological Department, University of Illinois. But she often exhibits under her maiden name, Stella T. Elmendorf⁹⁵, and in this name received „First Award” of The Illinois Society of the Fine Arts for a large painting of flowers.

As Mrs. Tylor sells some paintings to Marshall Field and Co., in Chicago and they sell with a minimum price of 150 dollars, she feels she should receive, or rather you should receive for her painting from 50 to 60 dollars. If, as time goes on, you can not get this much, she agrees to some sort of auction or raffle.

---

⁹³ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

⁹⁴ W. Russel Tylor (zm. 1945) – profesor socjologii Uniwersytetu Urbana-Champaign, w stanie Illinois. Zob. *Wikipedia* [2020t](#).

⁹⁵ Stella T. Elmendorf (1885–1980) – znana malarka. Od 1919 r. żona socjologa W. Russela Tylora, po którego śmierci przeniosła się z Urbana-Champaign, Illinois do rodzinnego San Antonio w Teksasie. Zob. *Wikipedia* [2020t](#).

I am to speak Wednesday in Chicago for the University Friends of Poland about the University situation. This will be of course, mostly personal experience. I think there will be nothing new to you in it. And I have promised to give the dinner speech (May 4) at the Iowa Association of University Women on the University situation. By that time there may be many changes and much new material. Is there any way I could learn of recent developments by the end of next month?

Very sincerely yours,

Eileen Markley Znaniecki

P.S. I have asked that the honorarium for the lecture in Des Moines (50 dollars) be turned over to the Kosciuszko Foundation for relief for University professors. So I hope you will help make it a good lecture. Perhaps you could have copies made of recent reports as they come in⁹⁶.

12. Kopia listu Stefana Mierzwę do Eileen Markley Znanieckiej. Maszynopis.

Mrs. Eileen Markley Znaniecki
702 South Lynn Street
Champaign, Illinois

March 13th, 1940

My dear Mrs. Znaniecki:

Your letter of the 11th came just as I was leaving for New England.

I shall be very glad to supply you with a fairly complete data, as we may have on hand, on the University situation, in time for your lecture in Des Moines on May 4th.

I am very happy that you are doing such splendid work and with the cooperation of such people as you and your husband have, who are showing interest in this work, we shall be able to bring considerable help to Polish scholars now in distress.

We have a number of paintings on hand, ten of which we are offering to the first \$25.00 single donors. Upon receipt of the picture which

---

⁹⁶ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

you are sending us, we will probably make arrangements to present it to the highest bidder and thus undoubtedly make more money.

Cordially yours,

Stephen P. Mizwa
Executive Director⁹⁷

13. List Eileen Znanieckiej do Stefana Mierzwę. Maszynopis z odręcznym podpisem.

702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.,
April 1, 1940.

Dr.⁹⁸ Stephan P. Mizwa, Director,
The Kosciuszko Foundation,
149 East 67th St., New York.

My dear Dr. Mizwa:

My husband will be very glad to serve on the Advisory Committee, as you suggest, and to help in any way possible.

I enclose a check for \$10.00, his contribution for April to your fund.

Have you any more news of Poland? Have you obtained from Prof. Ropp the grounds on which he said that Prof. Taylor and Prof. Blachowski have been shot? We begin to fear that perhaps they have been. Prof. Hunter⁹⁹ is trying to get hold of Blachowski.

My husband received a few days ago a postal from a Mrs. Evelina Bocca Radomska¹⁰⁰, Il. Corso Plebiscite, Milan. She seems to be an Italian lady who married a Pole. She wrote that she had just returned from Warsaw. Prof. Znamierowski of Poznań University (theory of law) begs for assistance. „He is for the time being at liberty”. That looks as if he had been arrested or was fearing to be. If so, the Germans are getting

⁹⁷ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

⁹⁸ Mierzwa nigdy doktoratu nie obronił.

⁹⁹ Postać nierozpoznana.

¹⁰⁰ Evelina Bocca Radomska – tłumaczka na język włoski książek Sergiusza Piaseckiego.

more aggressive in Warsaw. She continued: „He was so excited he forgot to give me his address. I have no words with which to describe the misery and suffering in Warsaw”.

Except for that, we have absolutely no news. Have any more people arrived lately?

When I spoke for the University Friends of Poland in Chicago, their decided to print the talk and send it around to the various universities of the country. I shall send you a copy if I receive some. I am to talk to the Rotary Club here at the end of the month and hope to have some material from you by then. With best regards from both of us,

Sincerely yours,

Eileen Markley Znaniecki

P.S. Prof. G. W. Goble¹⁰¹ of the Law Faculty has accepted the Chairmanship of a committee for the Paderewski Fund. He is writing a letter of appeal for help to the university people of Poland and means to send it to the Faculty here. I dream of a concert with Kiepusza¹⁰² but so far have not arranged anything.

P.S. I find that University women are very much interested in the President of the International Association of University Women¹⁰³, a Dr. Adamowicz¹⁰⁴ of Warsaw. They say that she was in Warsaw on Dec. 7th. I don't suppose you have heard anything of her or know where we could get some information, do you?¹⁰⁵

---

¹⁰¹ George Washington Goble (1887–1963) – profesor prawa Uniwersytetu Urbana-Champaign, w stanie Illinois. Zob. University of Kentucky [2020](#).

¹⁰² Jan Kiepusza (1902–1966) – polski tenor i aktor o międzynarodowej sławie, od 1938 r. na stałe w USA. Zob. Panek 1992.

¹⁰³ Prawidłowa nazwa International Federation of University Women (tłum. Światowa Federacja Kobiet z Wyższym Wykształceniem), założona w 1919 r. W roku 1926 Polskie Stowarzyszenie Kobiet z Wyższym Wykształceniem założono jako gałąź IFUW.

¹⁰⁴ Stanisława Adamowiczowa z d. Piekarska (1888–1965) – lekarka, pracowniczka Państwowego Zakładu Higieny w Warszawie (1919–1939), członkini, a w latach 1939–1945 przewodnicząca International Federation of University Women. Zob. *Wikipedia* [2020u](#).

¹⁰⁵ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

14. Kopia listu Stefana Mierzwego do Eileen Znanieckiej. Maszynopis.

Mrs. Florian Znaniecki
702 Lynn Street
Champaign, Ill.

April 5, 1940

My dear Mrs. Znaniecki:

This will acknowledge with thanks receipt of a ten dollar check from Professor Znaniecki, receipt for which is herewith attached.

We also received the painting by Mrs. Taylor of which you wrote a few weeks ago. I think the painting is really beautiful and I hope to be able to realize at least \$250.00 in one way or another. When you see Mrs. Taylor please thank her in our name for her gift.

With regard to the material on the Polish academic situation, I am enclosing herewith my survey that appeared in „Nowy Świat”¹⁰⁶ last Sunday, which is about all the information we have that we can make public. As to the fate of Professors Taylor and Blachowski, Mr. Ropp simply repeated what he heard. Professor Znaniecki wrote me the other day that Taylor was arrested and held in barracks and that Blachowski escaped and was in hiding. In fact Prof. Znaniecki relied on your report as to the whereabouts of Blachowski. I hope you are right. I met him in Zakopane last summer and think of him very highly. Professor Znaniecki also thought about the possibility of doing something about Professor Kridl. Lately I had word from Kridl that he has an offer from the University of Brussels to teach Slavonic Literature but they are offering him only a part of the salary – about 2,000 Belgian Francs, I presume for the year. He raised the possibility of having the Kosciuszko Foundation give him a little monthly subsidy. I shall bring that matter up at the Executive Committee meeting and hope that we may be able to send him \$25.00 or \$30.00 a month.

Is Professor Hunter trying to get hold of Blachowski with a view of possibly giving him a position here? Should that be so, we would be glad to contribute towards him steamship ticket.

Cordially yours,

SPM¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ Dziennik nowojorski wychodzący przez kilkadziesiąt lat.

¹⁰⁷ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

15. List Eileen Znanieckiej do Stefana Mierzwę. Maszynopis z odręcznym podpisem.

702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.,
April 8, 1940.

Professor Stephan P. Mizwa, Director,
The Kosciuszko Foundation,
149 East 67th St., New York.

Dear Professor Mizwa:

Thank you very much for your article. I can hope you can publish it in English. At the meeting of the friends of Poland, the death of our anthropologist was announced – Kostrzewski¹⁰⁸. I do not know any more about it. We are particularly interested to hear of Sajdak's¹⁰⁹ death. Do you think it true?

Our daughter is making speeches for Poland – one tomorrow and two Wednesday, etc., with great success. She will use the material in your article also. I suppose there is much interest in seeing how a child from Poland really looks.

I am thanking Mrs. Tylor (without the A) and telling her that you will let her know the ultimate disposal of her painting. She is naturally very much interested in it.

My husband is pleased that Prof. Kridl has some prospects. I do wish we could get at Błachowski. He was deported to Ostrowiec Świętokrzyski and is somewhere in that neighborhood, probably. I think Hunter would get him a job if we could get into touch with him.

If you have any fresh news, will you let me have them before the end of the month. I talk to the Rotary Club on the 29th and at Des Moines on May 4th.

We have a committee here to raise funds for professors. I hope you will hear from them soon.

With best regards from us both,

Sincerely yours,

Eileen Znaniecki

---

¹⁰⁸ Józef Kostrzewski (1885–1969) – profesor archeologii Uniwersytetu Poznańskiego od 1919 r. Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 35–36, 52, 60, 224.

¹⁰⁹ Jan Sajdak (1882–1967) – profesor filologii klasycznej Uniwersytetu Poznańskiego i rektor tej uczelni w roku akademickim 1931/1932. Zob. Steffen 2000.

P.S. Mrs. Tylor says that if you really get \$250 for her painting she will give another.

In your list of dead, you have not Prof. Michał Sobieski¹¹⁰, Poznań, philosopher and theorist of art. (uncle of Mrs. Piotrowska of N.Y.). He died from exposure after being deported from Poznań to Ostrowiec Świętokrzyski, and Prof. Klich¹¹¹, Poznań, Slavonic languages, condemned to hard labor. His linen was returned to the family already in Nov[ember] as „not needed”¹¹².

16. Kopia listu Stefana Mierzwę do Eileen Markley Znanieckiej. Maszynopis.

Mrs. Eileen Markley Znaniecki
702 South Lynn Street
Champaign, Illinois

April 12th, 1940

My dear Mrs. Znaniecki:

I was very glad to receive your letter of April 8th. I also received in the same mail from the Polish Consulate in Chicago, copy of your really splendid address in Chicago on „The Present Status of Universities and University Professors in Poland”. It is a splendid piece of work, simple, sincere and moving.

I would suggest one correction – the date of the arrest of the Kraków professors was November 5th and not 10th¹¹³ as you noted. The date is not significant but if this material is to be printed it is better to have it right.

Although Professor Sajdok’s¹¹⁴ death was reported some time ago, I just had word from Professor Halecki saying that so far it has not been definitely confirmed. He also adds that the news on the death

---

¹¹⁰ Michał Sobieski (1877–1939) – profesor filozofii Uniwersytetu Poznańskiego od 1919 r. Jeden ze współzałożycieli uczelni. Zob. Jamrozikowa 2011.

¹¹¹ Edward Klich (1878–1939) – profesor slawistyki Uniwersytetu Poznańskiego, m.in. badacz języka i kultury polskich Romów. Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 25–26, 29.

¹¹² KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

¹¹³ W rzeczywistości było to 6 XI 1939 r.

¹¹⁴ Błąd w oryginale – chodzi o filologa klasycznego Uniwersytetu Poznańskiego i rektora tej uczelni w latach 1931/1932 Jana Sajdaka (1882–1967).

of Bossowski¹¹⁵ and Taylor has not been confirmed either. We just had word from London that Bossowski is imprisoned. I knew of Professor Sobeski's death but as to Kostrzewski I only heard about his death from General Haller¹¹⁶ who, judging from other remarks, is not fully informed about the academic situation.

We just had word from Professor Kazimierz Wodzicki¹¹⁷, now in charge of the problem of aiding Polish scholars on behalf of the Polish Government in Angers¹¹⁸ and he tells me that his wife just arrived from Kraków and painted a most tragic picture of the Kraków group that came from concentration camp. They look, she said, like living skeletons, frozen, beaten, starved. They have to be fed and nursed back to health.

So far we have cabled \$6,000 to keep the group of about 200 stranded in Wilno alive. As soon as the Commission for Polish Relief establishes contract in Warsaw and Kraków, we shall try to organize in those two academic centers academic relief committees, similar to those established in Wilno. I believe I can get some of the general relief funds raised in America „ear-marked” for aid to Polish scholars. Although the Kosciuszko Foundation pioneered this work, we could not really meet the demand. I feel that when most of the Polish scholars in occupied territory can finally be realled, several thousand dollars a month will be needed to keep them alive on the minimum basis of subsistence.

---

¹¹⁵ Jan Józef Bossowski (1882–1957) – profesor prawa cywilnego Uniwersytetu Poznańskiego od 1920 r. Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 23, 31, 32, 155.

¹¹⁶ Józef Haller (1873–1960) – generał broni Wojska Polskiego, Naczelný Dowódca wszystkich wojsk polskich od 4 X 1918 r., dowódca tzw. Błękitnej Armii, minister bez teki w rządzie Władysława Sikorskiego w 1940 r., a w latach 1940–1943 Minister Oświaty w Polskim Rządzie na Uchodźstwie. Zob. Kaczmarzski, Muszyński, Sierchula 2017.

¹¹⁷ Kazimierz Antoni Wodzicki (1900–1987) – profesor hodowli zwierząt Uniwersytetu Poznańskiego (1934–1935), w latach 1935–1939 profesorem i kierownikiem Zakładu Anatomii Zwierząt i Histologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. W latach 1941–1945 pełnił funkcję konsula generalnego w Wellington w Nowej Zelandii, następnie profesor zoologii Victoria University w Wellington. Zob. *Wikipedia* 2020w.

¹¹⁸ Rząd Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie – powołany pod koniec września 1939 r. W listopadzie 1939 r. siedzibę rządu przeniesiono do Angers (Château de Pignerolle), gdzie posiadał status eksterytorialny do czasów niemieckiej inwazji na Francję w czerwcu 1940 r., kiedy został ewakuowany do Londynu.

If we could get aid from elsewhere, we could use some of the money we are using in sporadic cases, beyond the reach even of local academic committees and also could help out in bringing a few more scholars to America. I am working on a few cases now and hope that some solution may be found.

Coming back to your speech, if it is printed and distributed as widely as Consul Ripa¹¹⁹ indicates, it would be a tremendous help in arousing interest and secure contributions from American educators.

Cordially yours,
SPM¹²⁰

17. List Eileen Znanięckiej do Stefana Mierzwy. Maszynopis z odręcznym podpisem.

702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.,
April 23, 1940.

Dear Dr. Mizwa:

Did Dr. Ripa write you that prof. Sulkowski, formerly on the Law Faculty of Poznań University had escaped from Poland via Lithuania, Latvia, and Sweden to Paris, and would like to come to America?

I have written Prof. Lange¹²¹ of the Economics Faculty of the U[niversity] of Chicago, asking him to interview the Dean of the Law Faculty in behalf of Prof. Sulkowski, who is a specialist on commercial law and bills, particularly international. Lange will help only those who protested

---

¹¹⁹ Karol Ripa (1895–1983) – dyplomata, działacz polityczny i społeczny, m.in. pracownik Ministerstwa Spraw Zagranicznych (1934–1935), konsul generalny RP w Pittsburghu (1935–1938), pracownik Wydziału Gospodarczego MSZ (1938–1939), konsul generalny RP w Chicago (1940–1944). Zob. Szklarska-Lohmannowa, Alina [1988–1989](#).

¹²⁰ KF XII.55 Correspondence, Florian Znanięcki, 1940–1942.

¹²¹ Oskar Ryszard Lange (1904–1965) – profesor ekonomii Uniwersytetu Chicagowskiego (1938–1944), pierwszy ambasador Polski ludowej do USA (1946–1947), jeden z głównych polityków PRL oraz profesor Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie (1949–1956). Zob. *Encyclopaedia Britannica* [2005–2020](#).

against the Jewish Ghetto in Polish Universities¹²². He has a list. I do not know whether Sulkowski protested, but I think he did not.

Have you any other suggestions?

If you have had any recent news from Poland, I should be very glad to use it in my talks next week for the Rotary Club here and the American Association of University Women in Des Moines, Iowa.

Very sincerely yours,

Eileen Markley Znaniński¹²³

18. List Eileen Znanińskiej do Stefana Mierzwę. Maszynopis z odręcznym podpisem.

702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.,
May 6, 1940.

Dear Dr. Mizwa:

It gives me great pleasure to send you \$10.00 from my husband and \$50, the honorarium from my talk for the Iowa Branch of the American Association of the University Women in Des Moines.

It is splendid that you are actually getting positions for some of the Polish scientists here. It does not matter so much in what line, as long as some of them get rescued. Of course, we would like to see some of our friends come, but that does not seem so easy.

We have had no word from our relatives there since we left.

With best wishes for your continued success,

Sincerely yours,
Eileen Markley Znaniński

P.S. My husband has been asked to stay here next year again as Visiting Professor¹²⁴.

---

¹²² Fragment odnosi się do wystąpień antysemickich na polskich uniwersytetach, które miały miejsce w II połowie lat 30. XX w.

¹²³ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniński, 1940–1942.

¹²⁴ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniński, 1940–1942.

19. Kopia listu Stefana Mierzwę do Floriana Znanieckiego. Maszynopis.

Prof. Florian Znaniecki
702 South Lynn St.,
Champaign, Ill.

May 8, 1940

My dear Professor Znaniecki:

I just received word in roundabout way, via Calcutta University in India and then London, that Prof. Roman Pollak¹²⁵ (Polish Literature) from Poznań is in Warsaw but in great difficulties. I suppose you know him and will be interested to learn of his whereabouts.

Unfortunately we cannot bring him an aid until representatives of the Commission for Polish Relief get into Warsaw and arrange suitable forms of relief organization.

Cordially yours,

SPM¹²⁶

Bibliografia

ŹRÓDŁA ARCHIWALNE:

The Kosciuszko Foundation Archives in New York City:

The Mizwa's Papers:

KF I.27 Correspondence with Rectors of Polish Universities, 1923–1924.

KF I.43 Correspondence, Florian Znaniecki, 1923

KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

KF XXXVIII.3 Edith B. Cullis correspondence – letters by Caroline D. Ely, Roman Dyboski, Maria Frankowska, Monica Garnder, Eric P. Kelly, P. Super, E. Znaniecka and others, 1919–1951.

---

¹²⁵ Roman Pollak (1886–1973) – profesor historii literatury polskiej Uniwersytetu Poznańskiego (1919–1966), ponadto w latach 1923–1929 docent literatury i języka polskiego Uniwersytetu Rzymskiego. Zob. Franz, Janicki, Magowska 2019, ss. 195–199.

¹²⁶ KF XII.55 Correspondence, Florian Znaniecki, 1940–1942.

WSPOMNIENIA:

Fred B. Lindstrom, Ronald A. Hardert (red.) 1988: Kimball Young on Founders of the Chicago School. *Sociological Perspectives* 31(3) “Waving the Flag for Old Chicago”, ss. 269–297.

Mizwa, Stephan P. 1970: *The Story of the Kosciuszko Foundation. How it came about.* New York: The Kosciuszko Foundation. ISN 1-5739-2035-5.

CZASOPISMA:

Nowy Świat 1933(139), s. 5.

OPRACOWANIA:

Abel, Teodor 1996: *O Florianie Znaniem. Wybór z dziennika.* Oprac. Elżbieta Hałas. Lublin: Norbertinum. ISBN 83-85131-98-1.

Alan Mason Chesney Medical Archives 2018: Stanisław Rembowski 1896–1998. Portrait Collections. The Johns Hopkins Medical Institutions. Dostęp online: <http://portraitcollection.jhmi.edu/artists/stanislaw-rembowski>.

Bossowski, Jan Józef, Pospieszalski, Karol Marian, Tymieniecki, Kazimierz, Wojciechowski, Zygmunt 1955: Uniwersytet Poznański na początku hitlerowskiej okupacji. *Przegląd Zachodni* 7–8, ss. 385–386, 585–586.

Cisek, Janusz 2009: *Oskar Halecki. Historyk – Szermierz Wolności.* Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. ISBN 978-83-7629-081-2.

Columbia University Libraries. Archival Collections 2020: Louis L. and Nettie S. Horch Papers, 1920s–1960s. Dostęp online: http://www.columbia.edu/cu/lweb/archival/collections/ldpd_6636038/.

Daniels, Elizabeth A. 1994: *Bridges to the World: Henry Noble MacCracken and Vassar College.* Clinton Corners, NY: Attic Studio Publishing House. ISBN 18-8355-102-1.

Dopierała, Kazimierz 1983: Fundacja Kościuszkowska i jej pomoc dla polskich naukowców w latach 1939–1945. *Przegląd Polonijny* 9(4), ss. 101–109.

Dopierała, Kazimierz 1992: *Fundacja Kościuszkowska. Zarys dziejów.* Poznań: Zakład Badań Narodowościowych PAN. ISBN 83-8537-607-0.

Drozdowski, Henryk 2019: Historia przedwojenna fizyki poznańskiej (1919–1939). Dostęp online: http://www.fizyka.amu.edu.pl/_data/assets/pdf_file/0010/387226/WN-Grupa-Historyczna-Drozdowski-Historia-przedwojenna-fizyki-poznanskiej-1919-1939.pdf.

Encyclopaedia Britannica 2005–2020: Oskar Ryszard Lange. Polish economist. Dostęp online: <https://www.britannica.com/biography/Oskar-Ryszard-Lange>.

- Encyklopedia PWN* 2020: Tymieniecki Kazimierz. Dostęp online: <https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Tymieniecki-Kazimierz;3990491.html>.
- Franz, Maciej, Janicki Tadeusz, Magowska, Anita 2019: *Uniwersytet w czasie wojny 1939–1945*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. ISBN 978-83-232-3439-5.
- Gąsiorowski, Antoni, Topolski, Jerzy (red.) 1981: *Wielkopolski Słownik Biograficzny*. Warszawa-Poznań: Państwowe Wydawnictwo Naukowe. ISBN 83-01-02722-3.
- Grzybowski, Adam; Tebinka, Jacek 2018: *Na Wolność przez Lizbonę. Ostatnie okęty polskich nadziei*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej. Komisja Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu: ISBN 978-83-8098-492-6.
- Jakś-Ivanowska, Magdalena 2016: Profesorowie Uniwersytetu Poznańskiego 1919–1939. *Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych* 76, ss. 341–383.
- Jamroziakowa, Anna 2011: Michał Sobeski – życie i dzieło. [W:] M. Sobeski, *Wokół filozofii i teorii sztuki*, wstęp i dobór tekstów A. Jamroziakowa. Poznań: Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. ISBN 978-83-7654-104-4.
- Kaczmarek, Zygmund 1989–1991: Stefan Gottfryd Józef Ropp. *Polski słownik biograficzny* 32, ss. 33–35. Dostęp online: *Internetowy polski słownik biograficzny*; <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/stefan-gottfryd-jozef-ropp>.
- Kaczmarek, Krzysztof, Muszyński, Wojciech J., Sierchula, Rafał 2017: *Generał Józef Haller 1873–1960*. Warszawa: Instytut Pamięci Narodowej, ISBN 978-83-8098-135-5
- Korespondencja Jana Lechonia i Kazimierza Wierzyńskiego* 2020: Gidyński Józef Kazimierz (Joseph C.) pseud. Kazimierz Węgrzecki. Dostęp online: <http://tei.nplp.pl/entity/343>.
- Kwilecki, Andrzej (red.) 1975: *Florian Znaniecki i jego rola w socjologii*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Musielak, Michał 2013: *Heliodor Świącicki (1854–1923)*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM. ISBN: 978-83-232-2524-9.
- Panek, Wacław 1992: *Jan Kiepusza*. Warszawa: „Twój Styl”. ISBN 83-85443-11-8.
- Portalski, Stanisław 2009: *Zarys Historii Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie*. Londyn: PTNO. ISBN 18-7002-747-7.
- Pudłocki, Tomasz 2013a: Archiwum Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku – zapomniana skarbnica dziejów nie tylko nauki polskiej. *Prace Komisji Historii Nauki PAU* 12, ss. 67–79. Dostęp online: <http://pau.krakow.pl/PKHNPau/pkhn-pau-XII-2013-5.pdf>.
- Pudłocki, Tomasz 2013b: Początki współpracy Fundacji Kościuszkowskiej i Uniwersytetu Jagiellońskiego w świetle źródeł nowojorskich. *Prace Komisji Historii*

Nauki PAU 12, ss. 163–168. Dostęp online: <http://pau.krakow.pl/PKHN-PAU/pkhn-pau-XII-2013-10.pdf>.

Pudłocki, Tomasz 2014: Pierwsze stypendystki Fundacji Kościuszkowskiej z Polski w Stanach Zjednoczonych Ameryki (1925–1939). [W:] *Człowiek – społeczeństwo – źródło. Studia ofiarowane Profesor Jadwidze Hoff*. Red. Sz. Kozak, D. Opałiński, J. Polaczek, Sz. Wieczorek, W. Zawitkowska. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, ss. 119–133.

Pudłocki, Tomasz 2015a: Z dziejów relacji polsko-amerykańskich – Roman Dybowski jako wykładowca Uniwersytetu Chicagowskiego. [W:] *Amico, socio et viro docto. Księga ku czci profesora Andrzeja Kazimierza Banacha*. Red. Tomasz Pudłocki, Krzysztof Stopka, Kraków: Historia Jagellonica, ss. 243–264.

Pudłocki, Tomasz 2015b: Wincenty Lutosławski i jego zainteresowanie Stanami Zjednoczonymi Ameryki w świetle korespondencji z Fundacją Kościuszkowską. *Prace Komisji Historii Nauki* 14, ss. 159–176. DOI: 10.4467/23921749PKHN_PAU.16.005.5261. Dostęp online: <http://pau.krakow.pl/PKHN-PAU/pkhn-pau-XIV-2015-5.pdf>.

Pudłocki, Tomasz 2018a: Challenging the reality – James MacCracken as a lecturer at the Jagiellonian University (1946–1948). *Prace Polonistyczne* 73, ss. 219–245.

Pudłocki, Tomasz 2018b: „Stranger in the Night”? A Canadian on the Czech-Polish Borderland During World War I. The Case of William John Rose. [W:] *Intellectuals and World War I. A Central European Perspective*. Red. T. Pudłocki, Kamil Ruszała. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 267–282.

Pudłocki, Tomasz 2019: Poland in 1919 in the Eyes of Edith Brahmhall Cullis-Williams. *Rocznik Przemyski. History* 55, issue 3 (23): “For Your Freedom and Ours”: *Polonia and the Struggle for Polish Independence*, ed. by Tomasz Pudłocki & Andrew Kier Wise, ss. 157–180.

Rutkowska, Maria 2002: Obóz przesiedleńczy na Główniej (1939–1940). [W:] *Kronika Miasta Poznania* 2, ss. 300–311.

Sroka, Stanisław Tadeusz 1995–1996: Michał Siedlecki. *Polski słownik biograficzny* 36, ss. 550–553. Dostęp online: *Internetowy polski słownik biograficzny*; <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/michal-marian-siedlecki>.

Steffen, Wiktor 2000: Od filologii do patrologii (Jan Sajdak 1882–1967). *Poznańskie Studia Teologiczne* 9, ss. 131–144.

Szklarska-Lohmannowa, Alina 1988–1989: Karol Ripa. *Polski słownik biograficzny* 31, ss. 302–304. Dostęp online: *Internetowy polski słownik biograficzny*; <https://www.ipsb.nina.gov.pl/a/biografia/karol-ripa>.

University of Kentucky 2020: Goble, Prof. G.W. [W:] UKnowledge. College of Law Class of 1920. Dostęp online: https://uknowledge.uky.edu/klapp_1920/23/.

- Wikipedia* 2020a: W. I. Thomas. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/W._I._Thomas.
- Wikipedia* 2020b: Albion Woodbury Small. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Albion_Woodbury_Small.
- Wikipedia* 2020c: Robert E. Park. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Robert_E._Park.
- Wikipedia* 2020d: Ernest_Burgess. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Burgess.
- Wikipedia* 2020e: Jacob Robert Kantor. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Jacob_Robert_Kantor.
- Wikipedia* 2020f: Paul Monroe. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Paul_Monroe.
- Wikipedia* 2020g: Antoni Alfred Paryski. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Antoni_Alfred_Paryski.
- Wikipedia* 2020h: David Eugene Smith. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/David_Eugene_Smith.
- Wikipedia* 2020i: Tadeusz Styka. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Tadeusz_Styka.
- Wikipedia* 2020j: Robert Morrison MacIver. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Morrison_MacIver.
- Wikipedia* 2020k: Adam Hannytkiewicz. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Adam_Hannytkiewicz.
- Wikipedia* 2020l: Tytus Filipowicz. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Tytus_Filipowicz.
- Wikipedia* 2021: Everett Dean Martin. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Everett_Dean_Martin.
- Wikipedia* 2020m: Margaret Mead. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Margaret_Mead.
- Wikipedia* 2020n: Michał Kwapiszewski. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Michal_Kwapiszewski.
- Wikipedia* 2020ń: Zygmunt Wojciechowski. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Zygmunt_Wojciechowski.
- Wikipedia* 2020o: Manfred Kridl. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Manfred_Kridl.
- Wikipedia* 2020ó: Czesław Znamierowski. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Czeslaw_Znamierowski.

- Wikipedia* 2020p: Władysław Tatarkiewicz. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Władysław_Tatarkiewicz.
- Wikipedia* 2020q: Antoni Zygmund. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Antoni_Zygmund.
- Wikipedia* 2020r: Bohdan Zawadzki. Dostęp online: <http://psych.uw.edu.pl/o-nas/historia/bohdan-zawadzki/>.
- Wikipedia* 2020s: Józef Birkenmajer. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Jozef_Birkenmajer.
- Wikipedia* 2020ś: Waclaw Lednicki. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Waclaw_Lednicki.
- Wikipedia* 2020t: Stella Elmendorf Tylor. Dostęp online: https://en.wikipedia.org/wiki/Stella_Elmendorf_Tylor.
- Wikipedia* 2020u: Stanisława Adamowiczowa. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisława_Adamowiczowa.
- Wikipedia* 2020w: Kazimierz Antoni Wodzicki. Dostęp online: https://pl.wikipedia.org/wiki/Kazimierz_Antoni_Wodzicki.
- Winclawski, Włodzimierz (oprac.), 2011: Listy Eileen i Floriana Znanieckich do Józefa Chałasińskiego z lat 1933–1960. *Roczniki Historii Socjologii* 1, ss. 159–168.
- Wisconsin Historical Society 2020: Edmund I. Zawacki Papers, 1935–1993. Dostęp online: <http://digicoll.library.wisc.edu/cgi/f/findaid/findaid-idx?c=wiarchives;cc=wiarchives;view=text;rgn=main;didno=uw-whs-micr0948>.
- Wydział Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego 2020: Bohdan Zawadzki. Dostęp online: <http://psych.uw.edu.pl/o-nas/historia/bohdan-zawadzki/>.
- Znaniecki, Florian, Thomas, William 1918–1920: *The Polish Peasant in Europe and America*. Boston: Richard G. Badger, The Gorham Press.
- Żukowski, Przemysław Marcin 2009: Sułkowski Józef Felicjan (1892–1968). [W:] *Polski słownik biograficzny* 187. Kraków, ss. 571–573.